

**UCHWAŁA NR IX/51/24
RADY MIASTA SIEMIATYCZE**

z dnia 30 grudnia 2024 r.

**w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta
Siemiatycze na lata 2025-2028”**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 i 1572) w związku z art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292) Rada Miasta Siemiatycze uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Siemiatycze na lata 2025-2028”, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Siemiatycze.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego.

Przewodniczący Rady
Miasta

**Agnieszka
Monika Zalewska**

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
MIASTA SIEMIATYCZE
NA LATA 2025 – 2028

Siemiatycze 2025

Spis treści:

1. WSTĘP	4
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI ..	5
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE.....	6
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	15
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	15
4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.....	19
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	27
5.1. Relacje Gminnego Programu opieki nad zabytkami na lata 2023 – 2026 z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta	27
5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta	44
5.2.1. Charakterystyka miasta	44
5.2.2. Zarys historyczny i rozwój przestrzenny miasta	47
5.2.3. Rozwój układu urbanistycznego miasta Siemiatycze.....	51
5.2.4. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla miasta	55
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	63
5.3.1. Formy ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego	64
5.3.2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	64
5.3.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	66
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	66
5.5. Zabytki archeologiczne	71
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA. ANALIZA SWOT	72
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	75
7.1. Priorytety Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Siemiatycze.....	75
7.2. Kierunki działań i zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Siemiatycze.....	75
8. INSTRUMENTY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	79
9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA SIEMIATYCZE	81

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	83
11. WYDATKI MIASTA SIEMIATYCZE ZWIĄZANE Z OCHRONĄ ZABYTKÓW	84
12. BIBLIOGRAFIA.....	85
13. SPIS TABEL.....	87
14. SPIS RYSUNKÓW.....	88

1. WSTĘP

Przedmiotem opracowania jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych miasta Siemiatycze. Dziedzictwo kulturowe stanowi istotny czynnik życia i działalności człowieka. Zabytki są materialnym śladem przeszłości, ale także cennym elementem kultury, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego otoczenia człowieka. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kultury może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego miasta, a tym samym do poprawy jakości życia jego mieszkańców.

Dokument został opracowany na podstawie wytycznych Narodowego Instytutu Dziedzictwa zawartych w poradniku metodycznym gminnego programu opieki nad zabytkami.

Celem tego opracowania jest określenie głównych zadań i kierunków działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. W działaniach samorządu miasta istotne jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju i ładu przestrzennego oraz powiązanie ochrony zabytków z ochroną środowiska naturalnego. Sprawny i skuteczny system ochrony i opieki nad zabytkami powinien odbywać się przy współdziałaniu samorządu, właścicieli i użytkowników zabytków oraz mieszkańców. Wynika to z obowiązujących przepisów prawa, w tym z ustawy o samorządzie gminnym¹, której postanowienia określają sprawy m.in. ładu przestrzennego. Niniejszy program sporządzono zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292). Głównym odbiorcą Programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców, gdyż zachowane i należycie pielęgnowane dziedzictwo kulturowe wyróżnia obszar miasta i przesądza o jego atrakcyjności.

¹ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465)

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę prawną opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W art. 87 ust. 1 powyższej ustawy został zapisany obowiązek sporządzania przez samorzady wojewódzkie, powiatowe i gminne, na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

Ustawa reguluje zasady ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, definiuje pojęcie zabytku, określa formy ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków (w tym administracji rządowej i samorządowej), formy finansowania opieki nad zabytkami i ich ewidencjonowania i inne.

Gminny program opieki nad zabytkami zgodnie z ustawą ma na celu:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program ogłaszana się w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się radzie gminy.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Na system ochrony prawnej dziedzictwa kulturowego w Polsce składa się szereg norm wielu aktów prawnych. Podstawą działania tego systemu jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.). Obiekty zabytkowe są objęte ochroną prawną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5). Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art. 6 ust 1). Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie (art. 86).

Przedmiotowe normy konstytucyjne sprecyzowane są głównie w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa definiuje szereg pojęć, w tym zabytku jako nieruchomości lub rzeczy ruchomej, ich części lub zespoły, będącego dziełem człowieka lub związanego z jego działalnością i stanowiącego świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1).

W ustawie wyodrębniono również i określono pojęcia takie jak: "ochrona zabytków" i "opieki nad zabytkami". Ochronę zabytków możemy zdefiniować jako ogół działań podejmowanych przez organy administracji publicznej wobec zabytków dla zapewnienia zachowania ich substancji zabytkowej i umożliwienia społeczeństwu korzystania z wartości zabytkowych, których zabytki są nośnikami. Natomiast opieka nad zabytkami ma wymiar bardziej indywidualny, jest sprawowana przez właściciela lub posiadacza zabytku.

Do zadań administracji publicznej w zakresie realizacji polityki publicznej jaką jest ochrona zabytków należą w szczególności (art. 4):

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;

- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania (art. 6):

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393),
- instrumentami muzycznymi,

- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,

- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Formami ochrony zabytków są (art. 7):

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ponadto Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art. 16 ust. 1).

Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące (art. 17 ust. 1):

- prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
- zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;

- umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;
- składowania lub magazynowania odpadów.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami powinna być uwzględniana: przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 18 ust. 1).

Przy tworzeniu wyżej wymienionych dokumentów należy (art. 18 ust. 2):

- uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywrócić zabytki do jak najlepszego stanu,
- ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę (art. 19.1):

- zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- parków kulturowych.

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę (art. 19.1a):

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa powyżej (art. 19.2)

W studium i planie ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków (art. 19.3).

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu (art. 20).

Zgodnie z art. 21 przytoczonej powyżej ustawy podstawą do sporządzania programu opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy jest ewidencja zabytków.

Wyróżniamy następujące rodzaje ewidencji zabytków (art. 22):

- krajowa ewidencja zabytków prowadzona przez Generalnego Konserwatora Zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków,
- wojewódzka ewidencja zabytków prowadzona przez Wojewódzkiego konserwatora zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

Karta ewidencyjna zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru może być włączona do wojewódzkiej ewidencji zabytków za zgodą właściciela tego zabytku.

Gminna ewidencja zabytków prowadzona jest przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Ewidencje, o których mowa powyżej mogą zawierać dane osobowe obejmujące:

- imię, nazwisko i adres zamieszkania lub nazwę i adres siedziby właściciela lub użytkownika zabytku;
- imię, nazwisko i podpis autora karty ewidencyjnej lub adresowej lub imię i nazwisko osoby, która wypełniła kartę ewidencyjną;
- imię i nazwisko lub nazwę wykonawcy prac konserwatorskich, prac restauratorskich, badań konserwatorskich lub badań archeologicznych przy zabytku.

Przedmiotowa ustawa wskazuje również organy ochrony zabytków (art. 89):

- minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Ponadto ustawę o ochronie i opiece nad zabytkami uzupełniają akty wykonawcze, rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Do najistotniejszych - także dla działań realizowanych przez gminy - zaliczyć należy:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U z 2021 r. poz. 81);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U z 2023 r. poz. 2425 ze zm.);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U z 2004 r. Nr 30, poz. 259);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U z 2004 r. Nr 212 poz. 2153).

System ochrony dziedzictwa kulturowego budują także akty prawne z innych dyscyplin, mające jednak bezpośredni związek z ochroną zabytków, są to m.in.:

- ustawa z dnia 7 lipca 1994 – Prawo budowlane (Dz. U. z 2024 r. poz. 725 ze zm.) - normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w tym - o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego;
- ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1130) określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa stanowi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;
- ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465) określa zadania własne gminy: zaspokojenie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania te obejmują sprawy: kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2024 r. poz. 54 ze zm.) określa zasady ochrony środowiska oraz warunki korzystania z jego zasobów, z uwzględnieniem wymagań zrównoważonego rozwoju. Ochrona

środowiska, w tym ochrona powierzchni ziemi polega na zachowaniu funkcji kulturowych z uwzględnieniem zabytków archeologicznych;

- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2024 r. poz. 1478) reguluje m. in. kwestie wycinki i pielęgnacji drzew, krzewów na obszarach objętych ochroną konserwatorską;
- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1145) wskazuje, że jednym z celów publicznych jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki. Ustawa reguluje m. in. kwestie zbywania nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego.
- ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2024 r. poz. 87) określa pojęcie działalność kulturalną, jako działalność, polegającą na tworzeniu, upowszechnianiu i ochronie kultury. Zgodnie z art. 1 ust. 2, to państwo sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych, a także opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa narodowego w Rzeczypospolitej Polskiej i za granicą. Prowadzenie działalności kulturalnej jest również obowiązkowym zadaniem własnym gminy.
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2024 r. poz. 1491) wskazuje, że gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycjami prowadzoną przez organizacje pozarządowe (m.in. stowarzyszenia).
- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r. poz. 385) określa muzeum jako jednostkę organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów. Muzeum realizuje powyższe cele w szczególności poprzez gromadzenie zabytków, katalogowanie i opracowywanie zgromadzonych zbiorów, zabezpieczanie i konserwację zbiorów oraz zabezpieczanie zabytków archeologicznych

nieruchomych, a także urządzenie wystaw, prowadzenie działalności edukacyjnej, artystycznej i upowszechniającej kulturę oraz działalność edukacyjną i wydawniczą.

- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393) wskazuje, że Biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. Nr 39 poz. 307) reguluje ochronę zasobów archiwalnych.

Bardzo ważne znaczenie mają także normy prawa międzynarodowego, a szczególnie ratyfikowane przez Polskę konwencje międzynarodowe UNESCO i Rady Europy, które stanowią źródła prawa powszechnie obowiązującego. Odrębną kategorię tworzą dokumenty doktrynalne opracowywane w ramach środowiska konserwatorskiego, które pomimo braku wartości prawnej, stanowią znaczącą rolę w ustalaniu podstaw dla obowiązującej teorii konserwatorskiej i jej normalizacji.

² Strona internetowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa: <http://www.nid.pl/>

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Gminny program opieki nad zabytkami powiązany jest dokumentami z trzech szczebli: ogólnokrajowymi, regionalnymi (wojewódzkimi) oraz lokalnymi. Należą do nich różnego rodzaju strategie, studia i programy.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny program opieki nad zabytkami miasta Siemiatycze wpisuje się w strategiczne cele państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

➤ Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026

Program ten został przyjęty przez Radę Ministrów 8 grudnia 2023 r. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026” ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

➤ **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004 – 2020**

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 została przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r. Rozwinięto ją w 2005 r. poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020. strategia ta należy do jednego z podstawowych dokumentów rządowych. W dokumencie tym na podstawie rzetelnej analizy podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją strategii jest „zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego

i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

W ramach prac nad Narodową Strategią Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 sformułowano następujące cele:

Cel strategiczny: zrównoważenie rozwoju kultury w regionach.

Cele cząstkowe:

- Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury.
- Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.
- Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju kultury.
- Wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury.
- Poprawa warunków działalności artystycznej.
- Efektywna promocja twórczości.
- Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków.
- Zmniejszenie luki cywilizacyjnej poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury³.

➤ **Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020**

Dokument ten wprowadza programy operacyjne, służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”, w którym wyróżniono dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.
- zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów,

³ Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013

archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych⁴.

⁴ Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020

4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny program opieki nad zabytkami miasta Siemiatycze wykazuje zgodność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim jak i powiatowym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

➤ **Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030**

Strategia rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 r. została przyjęta uchwałą Nr XVIII.213.2020 Sejmiku Województwa Podlaskiego dnia 27 kwietnia 2020 r. To najważniejszy dokument, który wyznacza kierunki polityki regionalnej województwa. Podlaskie: przedsiębiorcze, partnerskie i perspektywiczne – to wizja regionu, która wynika ze strategii. Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego wskazuje cele, które wzmocnić mają konkurencyjność w regionie. Są to m.in. dynamiczna gospodarka, w której rozwijane będą przemysły przyszłości, innowacje, stawianie na lokalnych przedsiębiorców i kontynuacja rewolucji energetycznej, w której to mieszkańcy mają być wytwórcami energii w oparciu o odnawialne źródła. Kolejny aspekt to zamożni mieszkańcy: aktywni, kompetentni, żyjący w przestrzeni wysokiej jakości, jeżdżący szerokimi, równymi drogami, leczący się wyspecjalizowanych szpitalach, korzystający z dóbr kultury, wysokiej jakości edukacji. Ostatni element to partnerski region, który jest dobrze zarządzany oraz współpracujący z innymi regionami i krajami.

U podstaw skutecznej realizacji celów strategicznych leżą cele operacyjne, które z kolei określają zarówno kluczowe kierunki działań, jak i głównych interesariuszy. Cele operacyjne ukierunkowane są na wykorzystywanie potencjałów województwa i służą reakcji na określone wyzwania rozwojowe.

Sfera szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego została przypisana do celów operacyjnych: 3.2 Kapitał społeczny, który traktowany jest jako ważny czynnik rozwoju regionów oraz 3.3 Partnerstwo międzynarodowe i ponadregionalne.

Kapitał społeczny traktowany jest jako ważny czynnik rozwoju regionów. Ścieżkę do budowania kapitału społecznego tworzą działania ukierunkowane na kształtowanie postaw społecznych i obywatelskich oraz wspieranie dialogu społecznego. Województwo podlaskie będzie w tym celu wykorzystywać znaczny potencjał kulturowy regionu wynikający m.in. z jego wielonarodowego i wielokulturowego charakteru. Podstawą budowania silnego kapitału społecznego jest wzmocnianie więzi opartych na wspólnej tożsamości i umiejętności

jej ciągłej, twórczej reinterpretacji. Integralnym elementem kapitału społecznego i jego specyfiką jest otwartość na inne wzorce kulturowe, umiejętność współdziałania osób reprezentujących różne wartości, tradycje, normy zachowań i sposoby życia.

Województwo podlaskie jest otwarte na współpracę ponadregionalną. Ograniczony potencjał gospodarczy i społeczny województwa sprawiają, iż ważne jest poszukiwanie czynników rozwoju w zacieśnianiu współpracy z innymi obszarami, tak w kraju, jak i za granicą. Partnerstwa powinny wspierać przepływy kapitału, ludzi, idei.

W dokumencie brak jest jednak bezpośrednich odniesień do ochrony dziedzictwa kulturowego.

➤ **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego**

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego został przyjęty uchwałą Nr XXXVI/330/17 Sejmiku Województwa Podlaskiego dnia 22 maja 2017 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2017 r. poz. 2777, poz. 2604 i poz. 3270). W Planie za Cel strategiczny zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego uznano: „Zrównoważone zagospodarowanie przestrzeni województwa podlaskiego sprzyjające rozwojowi społeczno - gospodarczemu, spójności społecznej i terytorialnej, konkurencyjności, sprawności funkcjonowania oraz wykorzystaniu potencjału przyrodniczego, kulturowego i położenia przygranicznego”.

W zakresie ochrony i kształtowania dziedzictwa kulturowego Plan wymaga przestrzegania następujących zasad:

1) Zasady ogólne wynikające zwłaszcza z procesu integracji europejskiej:

- szczególna ochrona tożsamości kulturowej regionu przed zagrożeniem jej wytracenia w konfrontacji z europejskim, uniwersalnym modelem życia, w sferze kultury materialnej i jej unikalnej specyfiki etnicznej i religijnej,
- uwzględnianie potrzeb współczesnego społeczeństwa w procesie ochrony i kształtowania zasobów dziedzictwa kulturowego,
- harmonijne współistnienie zasobów dziedzictwa kulturowego z zasobami środowiska przyrodniczego – jako filarów rozwoju turystyki,
- tworzenie warunków kompleksowej ochrony obszarów o walorach zabytkowych i kulturowych, takich jak: strefy ochrony konserwatorskiej, parki kulturowe, rezerваты kulturowe i obszary priorytetowego zabytkowego krajobrazu kulturowego,

- priorytet ochrony walorów dziedzictwa kulturowego o randze międzynarodowej i krajowej,
 - wykorzystanie unikalnych zasobów dziedzictwa kulturowego do krajowej i międzynarodowej promocji województwa.
- 2) Zasady ochrony i tworzenia nowych wartości kulturowych w reprezentatywnych obszarach tożsamości kulturowej województwa podlaskiego określone w części dot. obiektów zabytkowych, w tym:
- kształtowanie krajobrazu historyczno – kulturowo – przyrodniczego regionu poprzez ochronę unikatowych lub specyficznych walorów krajobrazowych jednostek osadniczych i ich otoczenia,
 - kształtowania form architektonicznych i gabarytów nowej zabudowy zharmonizowanych z walorami kulturowymi istniejącej,
 - stosowanie materiałów, wystroju i kolorystyki obiektów budowlanych oraz zagospodarowania ich otoczenia, nawiązujących do tradycji lokalnych.
- 3) Zasady ochrony i rewaloryzacji obszarów zabytkowych, w tym:
- zachowanie historycznych założeń urbanistycznych, a w szczególności: rozplanowania przestrzeni publicznych (np. ulic, placów, skwerów itp.), osi kompozycyjnych i widokowych, rozmieszczenia dominant, gabarytów i sposobów zabudowy oraz form architektonicznych,,
 - zapewnienie ekspozycji całych zespołów zabudowy i najwartościowszych jej elementów,
 - twórcze kontynuowanie tradycji konstrukcyjnych, materiałowych, wystroju i kolorystyki obiektów oraz zagospodarowania ich otoczenia,
 - lokalizowanie funkcji użytkowych niekolizyjnych z historycznymi funkcjami obszarów, zapewniających podstawy ekonomiczne utrzymania dobrego stanu technicznego zabudowy i zagospodarowania oraz atrakcyjność turystyczną,
 - eliminowanie funkcji użytkowych i obiektów kolizyjnych pod względem sanitarnym i estetycznym z walorami kulturowymi obszarów zabytkowych,
 - harmonijne wkomponowywanie nowej zabudowy w historyczną panoramę jednostek osadniczych,

- poprawianie dostępności komunikacyjnej i systemów parkowania pojazdów oraz eliminacja uciążliwości ruchu drogowego, zwłaszcza tranzytowego towarowego,
 - poprawianie warunków ochrony przeciwpożarowej,
 - poprawianie standardu cywilizacyjnego zabudowy w zakresie wyposażenia w systemy kanalizacyjne i niskoemisyjne systemy energetyczne.
- 4) Zasady ochrony i utrzymanie dobrego stanu technicznego obiektów zabytkowych, z priorytetem obiektów o randze krajowej i regionalnej, w tym:
- zapewnienie funkcji użytkowych stosownych do lokalizacji i form architektonicznych obiektów gwarantujących ich utrzymanie w dobrym stanie technicznym i racjonalne wykorzystanie dla potrzeb społecznych,
 - obowiązek uzgodnienia z Podlaskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz uzyskania pozwoleń dla projektów budowlanych dotyczących rewaloryzacji i modernizacji obiektów zabytkowych i ich otoczenia.
- 5) Zasady ochrony przed dewastacją obiektów archeologicznych i określenie warunków ich udostępnienia zwiedzającym oraz sposobów postępowania w przypadkach natrafienia na przedmioty mogące stanowić zabytki archeologiczne w trakcie prowadzenia robót ziemnych, w tym:
- zapewnienie sposobu zagospodarowania i eksponowania terenu stanowiska archeologicznego zabezpieczającego go przed dewastacją i degradacją,
 - obowiązek zawiadamiania stosownych służb archeologicznych o każdorazowym natrafieniu na przedmioty mogące być zabytkami archeologicznymi w trakcie prowadzenia robót ziemnych i przerywania ich do czasu przebadania stanowiska,
 - ustalenie dokładnej lokalizacji zabytków archeologicznych w planach miejscowych, w tym typu stanowiska archeologicznego i jego zasięgu oraz zasad i sposobów dopuszczalnego zagospodarowania,
 - wskazanie zabytków archeologicznych do bezwzględneho zachowania, tj. z bezwzględnym zakazem prowadzenia prac budowlanych oraz zabytków archeologicznych, dla których dopuszcza się inne zagospodarowanie terenu po przeprowadzeniu badań archeologicznych.
- 6) Zasady tworzenia wartości kulturowych w nowych i rewaloryzowanych zespołach zabudowy, w szczególności poprzez:

- kształtowanie przestrzeni publicznych o zindywidualizowanych formach urbanistycznych, w tym: ulic, placów, pasaży, ciągów pieszych, skwerów, zieleni parkowej i sportowo – rekreacyjnej,
- interesujące formy architektoniczne aranżacji otoczenia przestrzeni publicznych,
- wykorzystanie w kompozycjach urbanistycznych szczególnych cech środowiska przyrodniczego – stosownie do jego predyspozycji, dla potrzeb terenów sportowo – rekreacyjnych i turystycznych, a konfiguracji terenów dla kształtowania sposobu ich zagospodarowania i zabudowy,
- rozmieszczenie akcentów i dominant przestrzennych, twórczo kontynuujących istniejące założenia urbanistyczne,
- stosowanie zindywidualizowanych form architektonicznych poszczególnych obiektów lub ich grup, z zachowaniem harmonijnych gabarytów całościowych zespołów zabudowy i sylwety przestrzennej jednostek osadniczych,
- harmonizowania gabarytów zabudowy plombowej z gabarytami otaczającej zabudowy (z wyjątkiem dominant przestrzennych i akcentów urbanistycznych wynikających z całościowych koncepcji urbanistycznych).

➤ **Strategia rozwoju powiatu siemiatyckiego**

Zgodnie z wizją przedstawioną w dokumencie „Przyjazny i przedsiębiorczy powiat siemiatycki. Strategia rozwoju do 2020 roku” powiat siemiatycki w 2020 roku powinien być miejscem przyjaznym mieszkańcom i przedsiębiorcom, sprzyjającym rozwojowi zielonej gospodarki. W dokumencie tym określono również misję powiatu:

- gospodarskie inicjowanie i realizacja działań organizacyjnych mających na celu zrównoważony rozwój powiatu,
- stworzenie warunków do maksymalnego pozyskania i wykorzystania środków rozwojowych Unii Europejskiej na lata 2014-2020.

W Strategii przyjęto trzy cele strategiczne, które konkretyzują misję rozwoju powiatu siemiatyckiego:

- 1) Podniesienie konkurencyjności gospodarki powiatu siemiatyckiego.
- 2) Stworzenie warunków do rozwoju zielonej gospodarki.
- 3) Poprawa jakości życia mieszkańców.

Ważną rolę z punktu widzenia Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Siemiatycze odgrywa *cel strategiczny 2* strategii, a zwłaszcza jego *cel operacyjny 2.4. Rozwój turystyki „Zielona terapia i rekreacja” oraz turystyki wiejskiej*. Zgodnie z tym celem należy inicjować i wspierać wszelkie działania organizatorskie i inwestycyjne mające związek z zachowaniem cennych walorów środowiskowych, krajobrazowych i kulturowych, w tym związanych z ochroną i pracami konserwatorskimi zabytków.

➤ Program Opieki Nad Zabytkami Powiatu Siemiatyckiego na lata 2013 – 2017

Program Opieki Nad Zabytkami Powiatu Siemiatyckiego na lata 2013 – 2017 został przyjęty uchwałą Nr XIX/180/13 Rady Powiatu Siemiatyckiego dnia 20 września 2013 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2013 r. 3565). Za podstawowy cel programu uznano „wskazanie terenów i poszczególnych zabytków najbardziej wartościowych dla regionu, określenie zagrożeń dla tych obiektów oraz wskazanie działań jakie należy podjąć, aby poprawić stan ich zachowania i wyeksponować właściwe im walory zabytkowe i krajobrazowe”. W dokumencie tym wskazano również priorytetowe cele i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Siemiatyckiego, do których należą:

Cel priorytetowy 1: Świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Działania:

- Egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie charakteru i funkcji zabudowy),
- Podjęcie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością powiatu,
- Ustanowienie społecznych opiekunów zabytków w ramach realizacji zadań własnych powiatu; prowadzenie listy społecznych opiekunów zabytków,
- Prowadzenie prac remontowo–konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność powiatu,
- Opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach powiatowych,
- Stworzenie programu odnowy wsi: wspieranie rewaloryzacji historycznych układów ruralistycznych i kształtowanie kierunków rozwoju zespołów wiejskich pod kątem zachowania charakterystycznych cech regionalnych.

Cel priorytetowy 2: Popularyzacja i promocja dziedzictwa kulturowego regionu i edukacja na temat dziedzictwa kulturowego regionu

Działania:

- Ciągła aktualizacja informacji o najcenniejszych zabytkach powiatu na stronie internetowej powiatu,
- Udostępnienie na stronie internetowej powiatu ewidencji zabytków,
- Uzupełnienie dokumentacji fotograficznej zabytków ruchomych i nieruchomych i krajobrazu kulturowego powiatu siemiatyckiego,
- Kontrola oznakowania szlaków turystycznych,
- Tworzenie nowych szlaków tematycznych i kulturowych i włączanie ich w sieć istniejących szlaków o zasięgu ponadregionalnym,
- Organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych, organizowanie konkursów związanych z tematyką zabytków w regionie.

Cel priorytetowy 3: Koordynacja działań z zakresu opieki nad zabytkami na terenie powiatu

Działania:

- Monitoring sporządzania gminnych ewidencji zabytków (zadanie wynikające z art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- Cykliczne konsultacje z przedstawicielami gmin w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony dziedzictwa kulturowego,
- Zapoznavanie właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych z możliwościami uzyskania dotacji i środków pozabudżetowych na określone zadania z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami,
- Merytoryczna pomoc przy wypełnianiu aplikacji o środki na odnowę zabytków.

➤ **Program ochrony środowiska dla powiatu siemiatyckiego na lata 2020 - 2023 z perspektywą na lata 2024 – 2027**

Program ochrony środowiska dla powiatu siemiatyckiego na lata 2020 - 2023 z perspektywą na lata 2024 - 2027 został przyjęty uchwałą Nr X/77/19 Rady Powiatu Siemiatyckiego dnia 23 grudnia 2019 r. Za nadrzędny cel programu uznano „zrównoważony rozwój powiatu siemiatyckiego szansą na poprawę i promocję środowiska naturalnego”. Powyższy nadrzędny cel będzie realizowany poprzez cele i zadania ekologiczne powiatu.

Realizacja niniejszego Programu odbywać się będzie w oparciu o cele i kierunki interwencji obejmujące zakres do 2027 r. Do celów interwencji należą:

- Spełnienie wymagań w zakresie jakości powietrza,
- Poprawa efektywności energetycznej,
- Wzrost wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych, jako działania adaptacyjne do zmian klimatu,
- Ograniczenie emisji hałasu,
- Ochrona przed polami elektromagnetycznymi,
- Ograniczanie ryzyka powodziowego i przeciwdziałanie suszy i deficytowi wody, jako adaptacja do zmieniających się warunków klimatycznych,
- Racjonalizacja gospodarowania zasobami wodnymi i zapewnienie dobrej jakości wody pitnej,
- Poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych,
- Racjonalne i efektywne gospodarowanie zasobami kopalin,
- Zapewnienie właściwego sposobu użytkowania powierzchni ziemi,
- Racjonalne gospodarowanie odpadami,
- Zachowanie różnorodności biologicznej, poprzez przywracanie/utrzymanie właściwego stanu ochrony siedlisk i gatunków,
- Adaptacja do zmian klimatu w zakresie zasobów przyrodniczych,
- Ochrona krajobrazu naturalnego i kulturowego,
- Podnoszenie poziomu świadomości ekologicznej i zainteresowania środowiskiem przyrodniczym,
- Zapobieganie poważnym awariom przemysłowym,
- Doskonalenie systemu zarządzania kryzysowego,
- Monitoring obszarów zagrożonych występowaniem poważnych awarii.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje Gminnego Programu opieki nad zabytkami na lata 2025 – 2028 z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta

Gminny program opieki nad zabytkami miasta Siemiatycze zgodny jest z następującymi dokumentami:

➤ **Strategia rozwoju miasta Siemiatycze**

Dokument pn. „Przedsiębiorcze i przyjazne Siemiatycze. Strategia rozwoju miasta do 2020 roku” przyjęty został uchwałą nr XL/203/13 przez Radę Miasta Siemiatycze dnia 25 września 2013 r.

W Strategii przedstawiono misję i wizję do 2020 roku miasta Siemiatycze.

Misja: „Miasto przyjazne mieszkańcom, sprzyjające ludziom kreatywnym, wspierające przedsiębiorczość, dające możliwość korzystania z wiedzy, osiągnięć techniki, technologii i kultury XXI wieku”.

Wizja miasta Siemiatycze do 2020 roku: „Miasto Siemiatycze przygotowane do rozwoju zrównoważonej gospodarki opartej na wiedzy, zapewniające wysoką jakość życia mieszkańców”.

W Strategii przyjęto cztery cele strategiczne:

- 1) Wzmacnianie atrakcyjności gospodarczej miasta Siemiatycze,
- 2) Zapewnienie wysokiego standardu życia lokalnej społeczności,
- 3) Wspieranie rozwoju turystyki poprzez efektywne wykorzystanie zasobów geograficzno - przyrodniczych miasta Siemiatycze,
- 4) Kształtowanie gospodarki niskoemisyjnej w mieście Siemiatycze.

Szczególnie ważnym z punktu widzenia ochrony zabytków w mieście Siemiatycze jest *cel strategiczny 3*, do którego realizacji przyporządkowano m.in. *cel operacyjny 3.3. Ochrona i promocja zabytków miasta Siemiatycze*.

Zadania służące realizacji *celu operacyjnego 3.3. Ochrona i promocja zabytków miasta Siemiatycze*:

- Podjęcie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością miasta,

- Prowadzenie prac remontowo – konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność miasta, w tym: rewitalizacja (rewaloryzacja) zabytkowego obszaru śródmiejskiego – Placu Jana Pawła II w Siemiatyczach,
 - Opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach miasta,
 - Ciągła aktualizacja informacji o najcenniejszych zabytkach na stronie internetowej miasta Siemiatycze,
 - Udostępnianie na stronie internetowej miasta gminnej ewidencji zabytków miasta Siemiatycze,
 - Uzupełnienie dokumentacji fotograficznej zabytków ruchomych i nieruchomych i krajobrazu kulturowego miasta Siemiatycze,
 - Partnerstwo w realizacji zadań związanych z ochroną zabytków znajdujących się na terenie miasta,
 - Opracowanie programu opieki nad zabytkami dla miasta Siemiatycze.
- **Program ochrony środowiska dla Miasta Siemiatycze na lata 2022-2026 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2030.**

Program ochrony środowiska dla Miasta Siemiatycze na lata 2022-2026 z uwzględnieniem perspektywy do roku 2030 przyjęty został uchwałą nr XLVII/309/23 przez Radę Miasta Siemiatycze dnia 13 kwietnia 2023 r. Program zawiera podstawowe informacje na temat stanu aktualnego poszczególnych komponentów środowiska na terenie Miasta Siemiatycze oraz zagrożeń i problemów w poszczególnych obszarach interwencji. Głównym celem opracowania jest „Zrównoważony rozwój Miasta Siemiatycze dążący do poprawy jakości życia mieszkańców oraz stanu środowiska przyrodniczego.

- **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Siemiatycze opracowane w 1999 r.**

Obowiązujące studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Siemiatycze zostało przyjęte uchwałą Nr XV/89/99 Rady Miejskiej w Siemiatyczach z dnia 30 grudnia 1999 r. w sprawie uchwalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Siemiatycze i zmienione uchwałami Rady Miasta Siemiatycze w sprawie uchwalenia jednostkowych zmian „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Siemiatycze”

- Nr V/28/07 z dnia 7 marca 2007 r. - polegała na zmianie klasy ulicy - przedłużenia Armii Krajowej – z klasy „Z” na „L”;
- Nr XLII/181/10 z dnia 31 marca 2010 r. - dotyczyła zmiany funkcji i przeznaczenia terenów przyległych do istniejącego Miejskiego Składowiska Odpadów Stałych, położonych w obrębie gruntów miasta Siemiatycze, obejmujących działki o nr: 2706/1, 2702, 2703, 2704, 2705, 2707, 2708, 2709, 2710, 2711 i 2712, będących w dotychczasowym użytkowaniu leśnym, na tereny przeznaczone pod poszerzenie Miejskiego Składowiska Odpadów Stałych wraz z urządzeniami i instalacjami pomocniczymi;
- Nr XX/107/12 z dnia 28 marca 2012 r. – zmieniła funkcje i przeznaczenie terenów rolnych położonych przy ul. T. Kościuszki na cele przemysłowo-usługowe wraz z urządzeniami i instalacjami pomocniczymi;
- Nr XX/108/12 z dnia 28 marca 2012 r. – dotyczyła zmiany funkcji i przeznaczenia użytków zielonych położonych przy ul. Żeromskiego na tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z usługami i zielenią ochronną wokół rowu;
- Nr IV/17/18 z dnia 28 grudnia 2018 r. – dotyczyła zmiany funkcji i przeznaczenia terenów leśnych położonych przy ul. Armii Krajowej i ul. Obrońców Warszawy na cele budownictwa mieszkaniowego jednorodzinnego i usług;
- Nr X/57/19 z dnia 7 sierpnia 2019 r. – zmiana funkcji i przeznaczenia terenów rolnych położonych przy ul. Słowiczyńskiej na cele budownictwa mieszkaniowego jednorodzinnego i usług.

W powyższym dokumencie zawarto wnioski Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, wg których:

- 1) Należy zachować istniejące historyczne linie zabudowy i osie ciągów ulicznych w strefie ochrony konserwatorskiej miasta.
- 2) W związku z wyżej wymienionymi zaleceniami należy przywrócić historyczną, linię zabudowy ulic: Pl. Wyzwolenia (ob. Pl. Jana Pawła II), Kilińskiego, Ciechanowieckiej, Głowackiego, Powstania Styczniowego, 3 Maja, Ogrodowej, Ściegiennego, Wesolej, Drohiczyńskiej, Krótkiej, Targowej, Zaszkolnej, Przybyszewskiego, Legionów Piłsudskiego, Pałacowej, 11 Listopada, Małopolskiej, Świętojańskiej, Żwirki i Wigury, Wysokiej, Dąbrowskiego, Rogińskiego, Szpitalnej.

- 3) W pierzejach rynkowych nową zabudowę należy projektować do 2 kondygnacji wysokości (od strony podwórza można projektować dodatkowo użytkowe poddasze) z 2-spadowymi dachami, a w pierzejach ulic wychodzących bezpośrednio z rynku – do 1 i 1/2 wysokości to jest, parter i użytkowe poddasze.
- 4) W przypadku konieczności rozbiórki budynków historycznych nowe, powstałe na ich miejscu muszą powtarzać zewnętrzną formę architektoniczną obiektów rozebranych.
- 5) Nowa zabudowa powinna być wykonana z tradycyjnych materiałów i w swoim charakterze nawiązywać do tradycyjnej zabudowy Siemiatycz:
 - stosować symetryczne, 2-spadowe lub naczółkowe dachy, kryte dachówką ceramiczną lub blaszaną emaliowaną lub inną imitacją dachówki ceramicznej (nie stosować pokrycia dachów eternitem i blachą falistą),
 - dopuszcza się stosowanie okien połaciowych,
 - nie wprowadzać asymetrycznych wielodzielnych okien typowych, stolarka okienna powinna być utrzymana w podziałach i proporcjach tradycyjnej,
 - przy budynkach murowanych stosować tynki gładkie, jasne np. w odcieniach piaskowych,
 - nie pokrywać ścian budynków historycznych i nowych nawiązujących do tradycyjnej formy architektonicznej – „sidingiem” i nie stosować różnorodności materiałowej w wykończeniu elewacji tych budynków.
- 6) Należy opracować projekt rewaloryzacji rynku i zespołu pałacowo – ogrodowego Anny Jabłonowskiej, zlecić archeologiczne przebadanie tego terenu, jak również obszary dawnego założenia pałacowo-ogrodowego Anny Jabłonowskiej.
- 7) Wszelkie nowe inwestycje i projekty architektoniczne nowej zabudowy w strefie ochrony konserwatorskiej należy przedstawić Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do uzgodnienia.
- 8) Przed rozbiórką obiektów o wartościach historyczno-kulturowych należy wykonać do nich podstawową dokumentację historyczną, to jest kartę ewidencyjną zabytku architektury i budownictwa (na koszt Inwestora), zgodną z wymogami Ośrodka Dokumentacji Zabytków w Warszawie.
- 9) Zakres prac porządkowych na terenach cmentarzy winien być każdorazowo przedstawiony Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do zaopiniowania.

10) O wszelkich pracach ziemnych na terenie miasta należy informować Konserwatora Zabytków Archeologicznych w Białymstoku.

Wszelkie prace przy wyżej wymienionych zespołach i obiektach i w ich bezpośrednim sąsiedztwie wymagają uzyskania zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Ochrona i utrzymanie w należyтым stanie technicznym i właściwym użytkowym obiektów zabytkowych i o wartościach kulturowych wymaga, oprócz wysokich nakładów finansowych, koordynacji szeregu działań administracji rządowej i samorządowej, a w szczególności całości działalności inwestycyjnej od programowo-planistycznej poprzez realizację do utrzymania obiektów. Kierunki ochrony dóbr kultury obejmują ochronę obiektów zabytkowych i o charakterze zabytkowym oraz obiektów archeologicznych, a także tworzenie nowych wartości kulturowych. Ochrona obiektów zabytkowych obejmuje obiekty ujęte w rejestrze zabytków oraz obiekty o charakterze zabytkowym nie wpisane do rejestru zabytków, uwzględnione w publikacji z 1992 r. „Zabytki architektury i budownictwa w Polsce, województwo białostockie”.

W „Studium...” ustalono kierunki działań:

- ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego odpowiednich zaleceń, uzgodnionych z Podlaskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, w celu ochrony ich przed dewastacją, zmianami naruszającymi walory zabytkowe oraz likwidacją,
- egzekwowania w decyzjach o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenów, na których występują obiekty zabytkowe i o wartościach kulturowych ustaleń zawartych we wnioskach, opiniach i uzgodnieniach konserwatorskich,
- ścisłej współpracy władz miasta z Państwową Służbą Ochrony Zabytków,
- nadzoru budowlanego obiektów zabytkowych i o charakterze zabytkowym, obligującego właścicieli, użytkowników i zarządców do utrzymania ich w należyтым stanie technicznym,
- zapewnienia właściwego użytkowania obiektów zagrożonych, a w szczególnych przypadkach pozyskiwania obiektów zagrożonych przez gminę i wtórnego ich zbycia nabywcom gwarantującym właściwe ich utrzymanie lub zagospodarowanie,
- uzgadnianie z Podlaskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów budowlanych dotyczących remontów i modernizacji obiektów zabytkowych oraz

nowych inwestycji i projektów architektonicznych nowej zabudowy położonych w strefie konserwatorskiej.

„Studium...” zakłada, że realizacja powyższych kierunków wymagać będzie:

- opracowania studium historyczno-urbanistycznego miasta łącznie ze sformułowaniem zaleceń i wniosków do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz określającym sfery ochrony konserwatorskiej (A – pełnej ochrony konserwatorskiej, B – ochrony konserwatorskiej pośredniej, K – ochrony krajobrazu, E – ochrony ekspozycji),
- sporządzenia projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego i rewitalizacji zabytkowego obszaru śródmiejskiego,
- realizacji ustaleń projektu powyższego planu polegającej między innymi na:
 - wyeliminowaniu z rynku ruchu tranzytowego drogi Nr 19, likwidacji ronda i zieleńca, ujednolicenia nawierzchni placu,
 - zachowaniu istniejących historycznie linii zabudowy i osi ciągów ulicznych w strefie ochrony konserwatorskiej miasta,
 - przywróceniu historycznej linii zabudowy ulic: Pl. Wyzwolenia (ob. Pl. Jana Pawła II), Kilińskiego, Ciechanowieckiej, Głowackiego, Powstania Styczniowego, 3-go Maja, Ogrodowej, Ściegiennego, Wesołej, Drohiczyńskiej, Krótkiej, Targowej, Zaszkolnej, Przybyszewskiego, Legionów Piłsudskiego, Pałacowej, 11 Listopada, Małopolskiej, Świętojańskiej, Żwirki i Wigury, Wysokiej, Dąbrowskiego, Rogińskiego, Szpitalnej,
 - projektowaniu w pierzejach rynkowych nowej zabudowy do 2 kondygnacji wysokości (od strony podwórza można projektować dodatkowo poddasze użytkowe) z dwuspadowymi dachami, a w pierzejach ulic wychodzących bezpośrednio z rynku do 1,5 wysokości, to jest parter i użytkowe poddasze,
 - budowaniu, w miejscu rozebranych budynków historycznych, budynków powtarzających zewnętrzną formę architektoniczną obiektów rozebranych.
 - realizacji nowej zabudowy z tradycyjnych materiałów i w swoim charakterze nawiązującej do tradycyjnej zabudowy Siemiatycz, to jest:
 - stosującej symetryczne, 2-spadowe lub naczółkowe dachy kryte dachówką ceramiczną lub blaszaną emaliowaną lub inną imitacją dachówki ceramicznej (nie stosować pokrycia dachów eternitem i blachą falistą),

- dopuszczającej stosowanie okien połaciowych,
 - nie wprowadzającej asymetrycznych wielodzielnych okien typowych (stolarka okienna powinna być utrzymana w podziałach i proporcjach tradycyjnej),
 - stosującej tynki gładkie, jasne i nie okładanie budynków historycznych i nowych „sidingiem” oraz nie stosowanie różnorodności materiałowej w wykończeniu elewacji tych budynków,
- uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich nowych inwestycji i projektów architektonicznych nowej zabudowy w strefie ochrony konserwatorskiej,
 - przedstawiana każdorazowo do uzgodnienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków zakresu prac porządkowych na terenach cmentarzy,
 - przed rozbiórką obiektów o wartościach historyczno-kulturowych należy wykonać do nich podstawową dokumentację historyczną, to jest kartę ewidencyjną zabytku architektury i budownictwa (na koszt inwestora) zgodną z wymogami Ośrodka Dokumentacji Zabytków w Warszawie.

Ochrona stanowisk archeologicznych wymagać będzie:

- wprowadzenia odpowiednich ustaleń w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dotyczących ochrony obiektów archeologicznych przed dewastacją lub likwidacją,
- w przypadku wystąpienia konieczności przeznaczenia w miejscowym planie zagospodarowania lub decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu ze stanowiskami archeologicznymi na cele inwestycyjne, należy ustalić sposób postępowania, uzgodniony z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków Archeologicznych,
- zlecenia przebadania archeologicznego rynku i obszaru dawnego założenia, pałacowo-ogrodowego Anny Jabłonowskiej,
- prace ziemne na obszarze strefy ochrony konserwatorskiej wymagają nadzoru Konserwatora Zabytków Archeologicznych,
- wszelkich pracach ziemnych na terenie miasta należy informować Konserwatora Zabytków Archeologicznych w Białymstoku,

Tworzenie nowych wartości kulturowych wymagać będzie:

- wprowadzenia ustaleń w planach miejscowych oraz decyzjach o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu dotyczących kultywowania regionalnych form architektonicznych oraz tradycji materiałowych i konstrukcyjnych,
- indywidualizowania form zabudowy i zagospodarowania przestrzeni publicznych w dostosowaniu do otaczającej zabudowy i krajobrazu, poprzez stosowanie ustaleń w planach miejscowych i decyzjach o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu.

W związku z powstałymi w 2022 r. uwarunkowaniami dotyczącymi budowy drogi ekspresowej S19 przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad na odcinku Malewice – Siemiatycze – Chlebczyn i istotnymi zmianami dotyczącymi przebiegu tej drogi w stosunku do trasy wskazanej w obowiązującym studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Siemiatycze, a także perspektywą bardzo znaczących zmian w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym stwierdzono potrzebę opracowania zmiany studium w zakresie aktualizacji ustaleń dotyczących terenów trasy drogi krajowej Nr 19 z docelowym wprowadzeniem aktualnego przebiegu drogi. W uchwale uwzględniono też drugie ważne zagadnienie wymagające zmiany dokumentu, jakim jest realizacja obowiązku wynikającego z art. 95 ust. 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze, a mianowicie ujawnienie w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Siemiatycze obszaru udokumentowanego złoża kopaliny – kruszywa naturalnego na działce o nr ewid. 2584/2 obręb 002. W sierpniu 2022 r. Rada Miasta Siemiatycze przyjęła uchwałę intencyjną w sprawie przystąpienia do zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Siemiatycze. Zgodnie z procedurą planistyczną o tym fakcie i możliwości składania wniosków poinformowany został m. in. Podlaski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Białymstoku. Organ przedstawił informacje na temat zabytków nieruchomych i zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zastrzegając, iż do wszystkich tych zabytków mają zastosowanie przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wnioski PWKZ znajdą odzwierciedlenie w projekcie zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, dla którego zgodnie z procedurą obligatoryjnym będzie uzyskanie uzgodnienia z tym organem.

Podkreślić należy, że w ramach zapowiadanych w niedalekiej perspektywie bardzo znaczących zmian w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym przewiduje

się wygaszenie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz wprowadzenie nowego narzędzia planistycznego – planu ogólnego gminy. Zgodnie z ideą projektu zmiany ustawy plan ogólny uchwalany będzie obligatoryjnie dla całej gminy w randze aktu prawa miejscowego.

➤ **Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miasta Siemiatycze**

Miasto Siemiatycze posiada 13 obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, do których należą:

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów położonych między ulicami: Wysoka, Górna i Berlinga w Siemiatyczach, uchwalony uchwałą Nr XXXVIII/220/97 Rady Miejskiej w Siemiatyczach z dnia 22 października 1997 r. (Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 22, poz. 99);
- Zmiany miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Siemiatycze, sporządzone w trybie ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym, uchwalone uchwałami:
 - Nr XLIV/255/98 Rady Miejskiej w Siemiatyczach z dnia 27 maja 1998 r. (Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 13, poz. 88),
 - Nr V/14/98 Rady Miejskiej w Siemiatyczach z dnia 16 grudnia 1998 r. (Dz. Urz. Woj. Biał. z 1999 r. Nr 3, poz. 15);
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części miasta Siemiatycze terenu położonego między ulicami Górną i Kościelną w kierunku granic administracyjnych miasta, uchwalony uchwałą Nr IX/49/03 Rady Miasta Siemiatycze z dnia 18 czerwca 2003 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 66 poz. 1357) ze sprostowaniem błędu pisarskiego uchwałą Nr XXXVI/165/09 z dnia 30 października 2009 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 227, poz. 2681);
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części miasta Siemiatycze obejmujący system rurociągów naftowych, składający się z istniejących nitek oraz projektowanej III Nitki Rurociągu Naftowego DN 800 z towarzyszącą infrastrukturą, uchwalony uchwałą Nr XVIII/122/04 Rady Miasta Siemiatycze z dnia 3 czerwca 2004 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 85, poz. 1279);
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru między ulicami: Drohiczyńską, Kilińskiego i Nową na zachód od ul. Witosa w Siemiatyczach,

uchwalony uchwałą Nr XXXVII/220/06 Rady Miasta Siemiatycze z dnia 6 lipca 2006 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 210, poz. 2030),

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów części Miasta Siemiatycze przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną i usługową, uchwalony uchwałą Nr V/29/07 Rady Miasta Siemiatycze z dnia 7 marca 2007 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 102, poz. 867), ze zmianami wprowadzonymi uchwałą Nr VIII/47/19 Rady Miasta Siemiatycze z dnia 17 maja 2019 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z dnia 24 maja 2019 r. poz. 2878), która była przedmiotem skargi Wojewody Podlaskiego oraz Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Siemiatyczach – do czerwca 2023 r. nie zostało rozstrzygnięte postępowanie kasacyjne w Naczelnym Sądzie Administracyjnym w Warszawie,
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów części miasta Siemiatycze położonej między ulicami: Drohiczyńską, Ogrodową i Żeromskiego, uchwalony uchwałą Nr XXXVI/164/09 Rady Miasta Siemiatycze z dnia 30 października 2009 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 233, poz. 2797),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części Miasta Siemiatycze – terenu przewidzianego pod poszerzenie Miejskiego Składowiska odpadów Stałych, uchwalony uchwałą Nr XLII/182/10 Rady Miasta Siemiatycze z dnia 31 marca 2010 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 78, poz. 1187),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części Miasta Siemiatycze położonej przy ul. T. Kościuszki, uchwalony uchwałą Nr XXXI/143/12 Rady Miasta Siemiatycze z dnia 19 grudnia 2012 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2013 r. poz. 108),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części Miasta Siemiatycze położonej w rejonie ul. Annopolskiej, uchwalony uchwałą Nr XXXVIII/191/13 Rady Miasta Siemiatycze z dnia 26 czerwca 2013 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z 2013 r. poz. 2822),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części Miasta Siemiatycze dla terenów położonych przy ul. Górnej, Armii Krajowej i Obrońców Warszawy, uchwalony uchwałą Nr VIII/48/19 Rady Miasta Siemiatycze z dnia 17 maja 2019 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z dnia 24 maja 2019 r. poz. 2879),
- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części Miasta Siemiatycze przy ul. Słowiczyńskiej, uchwalony uchwałą Nr XII/78/19 Rady Miasta Siemiatycze

z dnia 28 października 2019 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z dnia 6 listopada 2019 r. poz. 5186),

- Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części Miasta Siemiatycze przy ul. Plażowej, uchwalony uchwałą Nr XXXIX/256/22 Rady Miasta Siemiatycze z dnia 12 sierpnia 2022 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. z dnia 16 sierpnia 2022 r., poz. 3543).

Pokrycie planami wynosi około 22 % w stosunku do powierzchni gminy.

Generalnie tereny objęte miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego położone są poza terenem części miasta powiatowego Siemiatycze wpisanym do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku z dnia 25 stycznia 1957 r. nr Kult.V-2b-7-84-57, pod numerem rejestru A-578. Jednakże zgodnie z wymogami procedury planistycznej o przystąpieniu do sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego każdorazowo zawiadamiany jest wojewódzki konserwator zabytków, w projekcie planu uwzględniane są złożone wnioski, a następnie projekt planu jest przedkładany do uzgodnienia z niniejszym organem. W związku z powyższym w ustaleniach poszczególnych miejscowych planów odpowiednio - w nawiązaniu do wniosków konserwatora zabytków - określone są warunki ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. W uchwalonych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dokonano przedstawionych poniżej zapisów.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów położonych między ulicami: Wysoka, Górna i Berlinga (ob. ul. Andersa) w Siemiatyczach zawiera informacje o budynkach po zakładzie kaflarskim wpisanym pod nr 756 do rejestru zabytków., tj.:

- budynek murowany z piecami kasselskimi do wypalania kafli,
- budynek murowany wyrobowni gliny,
- dawny dom mieszkalny właściciela kaflarni – obecnie budynek ten został skreślony z rejestru zabytków.

Budynki te wraz z terenem do nich przyległym podlegają ochronie konserwatorskiej. Projekty wszelkich prac budowlanych oraz zmiany funkcji obiektów zabytkowych wymagają uzgodnienia z Podlaskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W ramach zmian miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Siemiatycze uchwalonych w 1998 r. dla ulic w strefie ochrony konserwatorskiej ustalono następujące parametry:

- ul. Grodzieńska:

- w liniach rozgraniczających 14,5 – 15,0 m,
- linie zabudowy pokrywają się z liniami rozgraniczającymi,
- szerokość jezdni 7,0 m.
- ul. Ciechanowiecka:
 - w liniach rozgraniczających od Placu Wyzwolenia do ul. Ściegiennego – 13,0 – 14,0 m, od ul. Ściegiennego do ul. Rogińskiego – 17,0 m,
 - linie nowo realizowanej zabudowy od Placu Wyzwolenia do ciek w wodnego w odległości 10,0m od osi jezdni, od ciek w wodnego do ul. Rogińskiego – 15,0 m od osi jezdni,
 - szerokość jezdni – 9,0 m.
- ul. Drohiczyńska:
 - w liniach rozgraniczających 12,5 – 14,5 m,
 - na odcinku od Placu Wyzwolenia do ul. Wąska – Ogrodowa zabudowa pierzejowa ciągła w linii istniejącej zabudowy,
 - na odcinku od ul. Wąskiej, Ogrodowej do ul. Witosa linia zabudowy po stronie parzystej w linii istniejącej zabudowy, zaś od strony nieparzystej w linii zabudowy budynku nr 27.
- ul. Pałacowa:
 - w liniach rozgraniczających i zabudowy do 23,0 m przy Placu Wyzwolenia do 18,0 m przy ul. Legionów Piłsudskiego,
 - szerokość jezdni – 8,0 m.
- ul. 3 Maja:
 - w liniach rozgraniczających 12,5 – 13,0 m,
 - linia zabudowy w linii budynków nr 1-7,
 - strona parzysta z zakazem zabudowy,
 - szerokość jezdni – 7,0 m.
- ul. Dąbrowskiego:
 - w liniach rozgraniczających 8,0 – 9,0 m,
 - linia zabudowy w odległości 5,0 m od osi ulicy,
 - szerokość jezdni – 5,0 m.
- ul. Kilińskiego:
 - w liniach rozgraniczających 11,0 – 12,0 m,

- linia zabudowy w liniach rozgraniczających ulicy,
- szerokość jezdni – 6,0 m.
- ul. Wąska:
 - w liniach rozgraniczających i zabudowy – 6,0 – 7,0 m,
 - ulica pieszo-jezdna.
- ul. K. Ściegiennego:
 - w liniach rozgraniczających 9,0 – 12,0 m,
 - linia zabudowy w liniach rozgraniczających ulicy,
 - szerokość jezdni 5,0 – 7,0 m.
- ul. Wesoła:
 - w liniach rozgraniczających 9,0 – 11,0 m,
 - linia zabudowy w liniach rozgraniczających ulicy,
 - szerokość jezdni – 5,5 – 6,0 m.
- ul. Szarych Szeregów:
 - w liniach rozgraniczających 6,0 – 7,0 m,
 - linia zabudowy – 5,0 m od osi ulicy,
 - ulica pieszo-jezdna.
- ulica dojazdowa na zapleczu pierzei rynkowej od ul. Kilińskiego do ul. Drohiczyńskiej oznaczone numerami geodezyjnymi 341, 345 i 371 stanowiące ciągi pieszo-jezdne o szerokości 6,0 m. Linia zabudowy w odległości 2,0 m od linii rozgraniczającej.
- ul. Krótka:
 - w liniach rozgraniczających 8,0 – 9,0 m,
 - linia zabudowy w liniach rozgraniczających ulicy,
 - szerokość jezdni – 4,5 m.
- ul. Targowa:
 - w liniach rozgraniczających – 8,0 m,
 - linie zabudowy w liniach rozgraniczających ulicy,
 - szerokość jezdni – 5,0 m.
- ul. Zaszkolna:
 - w liniach rozgraniczających – 12,0 – 14,0 m,

- linia zabudowy na odcinku od ul. Pałacowej do ul. Ściegiennego w liniach rozgraniczających ulicy, na pozostałym odcinku w liniach istniejącej zabudowy,
- szerokość jezdni – 6,0 m.
- ul. Małopolska:
 - w liniach rozgraniczających i zabudowy na odcinku od ul. 11 Listopada do ul. Pałacowej zgodnie ze stanem istniejącym,
 - na odcinku od ul. 11 Listopada do ul. Świętojańskiej w liniach rozgraniczających – 7,0 m. Linia zabudowy w odległości 2,0 m od linii rozgraniczającej ulicy.
- ul. Przybyszewskiego:
 - w liniach rozgraniczających 8,0 – 9,0 m,
 - linia zabudowy w odległości 2,0 m od linii rozgraniczającej ulicy,
 - szerokość jezdni – 5,0 m.
- ul. Świętojańska:
 - w liniach rozgraniczających 10,5 – 11,5 m,
 - linia zabudowy w odległości 2,0 m od linii rozgraniczającej ulicy,
 - szerokość jezdni – 5,0 m.
- ul. Szpitalna:
 - w liniach rozgraniczających i w liniach zabudowy – 22,0 m,
 - szerokość jezdni – 6,0 m.
- ul. Żwirki i Wigury:
 - w liniach rozgraniczających – 11,0 m,
 - linie zabudowy w odległości 8,0 m od krawędzi jezdni,
 - szerokość jezdni – 7,0 m.

Kolejnym planem, w którym szerzej przedstawiono ochronę krajobrazu kulturowego jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego części miasta Siemiatycze obejmujący system rurociągów naftowych, składający się z istniejących nitek oraz projektowanej III Nitki Rurociągu Naftowego DN 800 z towarzyszącą infrastrukturą. W planie tym ustalono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- Przeznacza się do ochrony konserwatorskiej o charakterze nadzoru ścisłego oraz nadzoru strefowego następujące stanowiska archeologiczne oraz odcinki inwestycji, oznaczone na rysunku planu symbolem 1 AR, obejmujące odcinek o całkowitej

długości około 1150 m, przebiegający przez dolinę rzeki Kamionka, wraz z jej stokiem oraz krawędzią doliny, w tym:

- na odcinku o długości 830 m od drogi oznaczonej numerem 3557 do krawędzi rzeki Kamionka, obejmującym działki nr geodezyjne: 3453/2, 3504/2, 3503/2, 3502/2, 3501/1, 3568, 3569,
- na odcinku o długości 320 m od zachodniej krawędzi ul. 11 Listopada w kierunku z do wysokości drogi polnej, oznaczonej numerem 2948, obejmującym działki nr geodezyjne: 2945, 3104/1, 3104/2, 3106.

Ponadto należy mieć na uwadze możliwość natrafienia na ślady osadnictwa pradziejowego oraz historycznego w dolinie rzeki Kamionka, która była bardzo dogodnym miejscem do lokowania tegoż osadnictwa.

- Zakres prac na stanowiskach i odcinkach rurociągu naftowego przeznaczonych do nadzorów obejmuje:
 - nadzór archeologiczny nad wstępnymi pracami ziemnymi (odhumusowaniem pasa terenu przeznaczonego pod budowę),
 - rozpoznanie powierzchniowe odhumusowanego pasa terenu,
 - przeprowadzenie badań wykopaliskowych na obiektach (stanowiskach) archeologicznych i historycznych ujawnionych w trakcie nadzorów.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru między ulicami: Drohiczyńską, Kilińskiego i Nową na zachód od ul. Witosa w Siemiatyczach przedstawia ogólne zasady ochrony środowiska kulturowego. Zgodnie z planem wyznaczono następujące działania kierunkowe w celu zachowania, odbudowy i kształtowania środowiska kulturowego:

- dbałość o stan zachowania najcenniejszych wyznaczników kulturowych kształtujących poczucie tożsamości lokalnej mieszkańców,
- utrzymanie krajobrazu otwartego, charakteryzującego się wartościowymi powiązaniem przestrzennymi,
- kompleksowe kształtowanie współczesnego krajobrazu kulturowego w oparciu o rodzime uwarunkowania historyczne – strefy ochrony krajobrazu kulturowego (tożsamości kulturowej i wartościowych elementów środowiska).

Na terenie objętym opracowaniem stwierdzono następujące budynki włączone do wojewódzkiej ewidencji zabytków (WEZ), do których należą: dom nr 41 (drewniany) i dom nr

57 (murowany) zlokalizowane przy ul. Kilińskiego. Plan ten również wprowadził obowiązek kształtowania struktury przestrzennej przy pełnej ochronie elementów i układów tradycyjnych z uwzględnieniem wzajemnych powiązań i zależności pomiędzy architekturą zabytkową i tworzoną współcześnie. W wyniku ostatniej kompleksowej oceny aktualności miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego przyjętej przez Radę Miasta Siemiatycze stwierdzono potrzebę sporządzenia zmiany ww. miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, uzasadnioną licznymi uwagami w przedmiocie funkcjonowania obowiązującego planu oraz wnioskami o jego zmianę, składanymi przez właścicieli i użytkowników nieruchomości. Mając na względzie powyższe oraz w związku z podjęciem prac nad sporządzeniem zmiany studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, zainicjowanym uchwałą Rady Miasta Siemiatycze z dnia 12 sierpnia 2022 r., której celem jest zaktualizowanie dokumentu w zakresie ustaleń dotyczących terenów trasy drogi ekspresowej S 19 - zdecydowano o opracowaniu nowego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części miasta Siemiatycze położonej wzdłuż ul. Zachodniej obejmującego teren o pow. około 50 ha - rozciągający się między ulicami: Jana Kilińskiego, Młodych Orłów, Drohiczyńską i Zachodnią oraz obejmujący pierwszy rząd działek wzdłuż ul. Zachodniej na odcinku między ulicami: Drohiczyńską a Stefana Żeromskiego. Procedowany plan z chwilą uchwalenia w całości zastąpi obowiązujący obecnie plan zagospodarowania przestrzennego obszaru między ulicami: Drohiczyńską, Kilińskiego i Nową na zachód od ul. Witosa w Siemiatyczach. O przystąpieniu do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części miasta Siemiatycze położonej wzdłuż ul. Zachodniej wśród wielu instytucji i organów zawiadomiony został Podlaski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Białymstoku, który poinformował, że w obszarze objętym opracowaniem planu występują zabytki niewpisane do rejestru zabytków, a ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a mianowicie: stodoła nr 1 przy ul. Młodych Orłów (dawna Wąska), dom mieszkalny przy ul. Drohiczyńskiej nr 32 oraz budynki mieszkalne przy ul. Kilińskiego nr 33, 41, 55 i 57, w stosunku do których mają zastosowanie przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Uwagi zostaną przeanalizowane w sporządzanym projekcie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, który weryfikowany będzie poprzez uzgodnienie z Podlaskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Białymstoku.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów części Miasta Siemiatycze przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową jednorodzinną i usługową z 2007 r., zmieniony uchwałą z 2019 r. obejmuje obszar między ulicami: Legionów Piłsudskiego, Szpitalną, 11 Listopada, Stefana Żeromskiego, Ogrodową i jej przedłużeniem do ul. Żeromskiego w Siemiatyczach. Część terenu objętego niniejszym planem znajduje się w strefie ochrony konserwatorskiej miasta, co wpłynęło na stosowne zapisy dotyczące rozwiązań architektonicznych zabudowy wskazując na potrzebę stosowania rozwiązań indywidualnych i wymaganie wysokich walorów architektoniczno-przestrzennych, uwzględniających tradycje regionalne. Ponadto w tekście planu zapisano, aby w zakresie ochrony środowiska kulturowego respektować ustalenia dotyczące nawiązywania skalą i formą projektowanej zabudowy do istniejącej zabudowy w sąsiedztwie, a w szczególności utrzymania skali historycznej zabudowy w strefie ochrony konserwatorskiej, a także zachowania regionalnych cech zabudowy. Zabudowa w strefie ochrony konserwatorskiej podlega uzgodnieniom z Podlaskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Białymstoku. Ponadto na obszarze objętym planem występują zabytki nieruchome, ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków:

- dom przy ul. 11 Listopada 32, drewniany z około 1920 r., adaptowany,
- dom przy ul. 11 Listopada 34, drewniany z okresu międzywojennego, adaptowany.

Remont i przebudowa zabytków, wymagają pozwolenia Konserwatora Zabytków na prowadzenie robót budowlanych.

W ramach ochrony zabytków archeologicznych w omawianym planie dokonano następujących zapisów:

- w obszarze objętym ochroną konserwatorską wszelkie prace ziemne mogą być prowadzone pod nadzorem archeologicznym, po uzyskaniu pozwolenia PWKZ;
- na pozostałym obszarze objętym planem w przypadku odkrycia podczas prac budowlanych przedmiotów, co do których istnieje przypuszczenie, iż są one zabytkami, inwestor i wykonawca robót jest obowiązany powiadomić o tym WKZ lub Burmistrza Siemiatycz oraz wstrzymać wszelkie prace i przeprowadzić w niezbędnym zakresie badania archeologiczne terenu, a także sporządzić dokumentację na koszt jednostki finansującej te roboty.

Tereny objęte pozostałymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego położone są poza strefą ochrony konserwatorskiej. W obszarze obowiązywania tych planów nie stwierdzono występowania zabytków nieruchomych ani archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków, ani też ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Na terenach tych nie występują również obiekty dóbr kultury współczesnej. Jednakże w planach generalnie zawarta została informacja, iż w przypadku odkrycia w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub prac ziemnych przedmiotów, co do których istnieje przypuszczenie, iż posiadają wartość historyczną jest on zabytkiem, należy:

- wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot (obiekt),
- zabezpieczyć przy użyciu dostępnych środków ten przedmiot (obiekt) i miejsce jego odkrycia,
- niezwłocznie zawiadomić o tym Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a jeśli nie będzie to możliwe Burmistrza Miasta Siemiatycze.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta

5.2.1. Charakterystyka miasta

Siemiatycze to miasto położone we wschodniej Polsce, w południowej części województwa podlaskiego nad rzeką Kamianką (nieoficjalna nazwa lokalna Kamionka - prawobrzeżny dopływ Bugu) w otoczeniu obszarów należących do gminy Siemiatycze, 150 km od Warszawy, 100 km od Białegostoku. Powierzchnia miasta wynosi 3 625 ha i zamieszkuje ją 14 210 mieszkańców (dane wg GUS, aktualizacja 2020 r.). Dominującą formą użytkowania gruntów w mieście są użytki rolne 2 056 ha oraz pozostałe grunty i nieużytki 1 569 ha.

Położenie fizycznogeograficzne Siemiatycz wg Kondrackiego (2000):

- megaregion – Niż Wschodnioeuropejski,
- prowincje – Niż Wschodniobałtycko-Białoruski,
- podprowincje – Wysoczyzny Podlasko-Białoruskie,
- makroregion – Nizina Północnopolaska,

- mezoregiony – Wysoczyzna Drohiczyńska (z wyjątkiem niewielkiego skrawka położonego w południowej części Siemiatycz, który należy do mezoregionu Podlaski Przełom Bugu)⁵.

Szacę roślinną terenu miasta tworzy przede wszystkim zieleń parkowa, osiedlowa i przydrożna, uprawy rolne, w tym łąki i pastwiska, ogrody działkowe oraz nieużytki.

W zasięgu terytorialnym miasta Siemiatycze znajdują się:

- obszar chronionego krajobrazu,
- pomniki przyrody.

Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Bugu”

Utworzony został Uchwałą Nr XII/84/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dnia 29 kwietnia 1986 roku w sprawie ustalenia obszarów krajobrazu chronionego. Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Bugu” położony jest w województwie podlaskim, powiecie siemiatyckim na terenie gmin: Nurzec Stacja, Mielnik Siemiatycze i Drohiczyn. Obejmuje fragment Doliny Bugu wraz z kompleksem leśnym na północ od Mielnika o łącznej powierzchni 30162 ha. Jego położenie, przebieg granic oraz status określa obecnie Rozporządzenie Wojewody Podlaskiego Nr 10/05 z dnia 25 lutego 2005 roku w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina Bugu”. Obejmuje niewielki fragment południowej części miasta Siemiatycze.

Pomniki przyrody

Na terenie miasta Siemiatycze zlokalizowane są dwa pomniki przyrody, do których należą:

- lipa drobnolistna – obwód 404 cm (mierzony na wysokości 130 cm), wysokość 22 m, wiek 220 lat, usytuowana na terenie parku przykościelnego Parafii Rzymskokatolickiej przy ul. 3 Maja 2 (uznana za pomnik przyrody zarządzeniem nr 47/78 Wojewody Białostockiego z dnia 29.12.1978 r., Pomnik Przyrody nr 219),
- jesion wyniosły – obwód 270 cm (mierzony na wysokości 130 cm), wysokość 27 m, wiek 180 lat, usytuowany przy ul. Świętojańskiej 9 (uznany za pomnik przyrody

⁵ Kondracki J., Geografia regionalna Polski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2000

zarządzeniem nr 47/78 Wojewody Białostockiego z dnia 29.12.1978 r., Pomnik Przyrody nr 220)⁶.

Ogólna powierzchnia gruntów leśnych na obszarze Siemiatycz wynosi 972 ha, co stanowi 26,8 % powierzchni miasta (dane wg GUS, aktualizacja 2023 r.).

System komunikacyjny w Siemiatyczach stanowią: sieć drogową, komunikacja zbiorowa komunalna i komunikacja autobusowa PKS. Brak jest komunikacji kolejowej, co oznacza, że główny ciężar transportu ludzi i towarów na tym obszarze spada na system dróg. Do najbliższej linii kolejowej – Siedlce – Czeremcha – Siemianówka jest ok. 2 km. Przez miasto przebiega droga krajowa nr 19 (wchodząca w skład dróg ekspresowych) łącząca Rzeszów, Lublin, Białystok i Suwałki oraz droga wojewódzka nr 693 prowadząca do Kleszczel (przejścia granicznego w Połowcach) i granicy Polski z Białorusią. Do Siemiatycz prowadzi droga wojewódzka nr 690 łącząca się przed miastem z drogą krajową nr 19. Droga wojewódzka nr 640 przebiega w bezpośrednim sąsiedztwie miasta.

⁶ Rejestr pomników przyrody, RDOŚ w Białymstoku, bip.bialystok.rdos.gov.pl

5.2.2. Zarys historyczny i rozwój przestrzenny miasta

Powstanie miasta Siemiatycze związane było przede wszystkim ze zlokalizowaniem tu centrum administracyjno-ekonomicznego dóbr ziemskich. Dobra siemiatyckie wyodrębniły się już w pierwszej połowie XV wieku. W 1443 r. książęta mazowieccy, do których należało wówczas Podlasie, nadali je Borucie z Fałęt, „chorążemu warszawskiemu”. Miejscowość, której nazwa zapisana wówczas została w brzmieniu Syemyanthicze lub Schemyathicze, była zaledwie wsią, stanowiącą ośrodek niezbyt wielkiego kompleksu dóbr. Po 1446 r., po zajęciu ziemi drohickiej przez Litwinów, Boruta opuścił majątność, którą Kazimierz Jagiellończyk przed 1456 r. nadał Sudymontowiczom z Chożowa. W 1497 r. córka Olechny Kmity Sudymonowicza z Chożowa, wojewody wileńskiego, kanclerza Wielkiego Księstwa Litewskiego – Aleksandra wyszła za mąż za Mikołaja Tęczyńskiego, wojewodę ruskiego, otrzymując w posagu Siemiatycze z okolicznymi dobrami. Po latach stanowiły one z kolei posag córki Mikołaja i Aleksandy Tęczyńskich – Anny, żony kasztelana sandomierskiego Jerzego Szydłowieckiego. W 1522 r. bracia Anny odkupili tę majątność od siostry, a w 1527 r. sprzedali dobra Bohuszowi Bohowitynowiczowi. Dobra siemiatyckie w 1527 roku obejmowały 7 wsi: Boratyniec, Cecele, Klekotowo, Łojki, Siemiatycze, Słochy i Turnę.

W 1529 r. Bohusz Bohowitynowicz przekazał dobra siemiatyckie w testamencie swojej córce Annie, która w 1538 r. poślubiła Stanisława Tęczyńskiego, syna Jana Tęczyńskiego, wojewody sandomierskiego. W ten sposób dobra te powróciły w posiadanie Tęczyńskich. W tym czasie nastąpiła istotna zmiana w sytuacji Siemiatycz. Stanisław Tęczyński dokonywał kolonizacji wewnętrznej dóbr, tworzył nowe wsie zagrodnicze, rozwijał produkcję folwarków, przeprowadził trzebież lasów na lewym brzegu Bugu i skolonizował wyręby oraz zbudował most na Bugu.

8 stycznia 1542 r., na prośbę Stanisława Tęczyńskiego, Zygmunt Stary wydał dokument zezwalający osiadającym w Siemiatyczach mieszczanom na posługiwanie się prawem magdeburskim, nadał 12-letnią wolniznę od opłat i określił terminy targu oraz jarmarków. Ówczesny właściciel dóbr siemiatyckich - Stanisław Tęczyński, skorzystał z zezwolenia na założenie miasta i 2 kwietnia 1542 roku wprowadził władze miejskie, a na stanowisko wójta wyznaczył Hieronima Lachowskiego. Majętność siemiatycka pozostawała właściwie stale w rękach rodzin magnackich – litewskich i koronnych. Miało to doniosłe znaczenie dla rozwoju ośrodka miejskiego – centrum gospodarczego włości. Działalność S. Tęczyńskiego nie pozostała bez wpływu na dalszy rozwój miasta. W 1580 roku

w Siemiatyczach było 26 domów rynkowych, 186 domów ulicznych, 32 chałupy oraz 40 domów z zagrodami. Ogółem 282 domów zamieszkiwało 1900 osób.

W drugiej połowie XVI wieku w czasach oligarchii magnackiej dobra siemiatyckie uległy powiększeniu. Podstawowym kierunkiem działalności mieszczan było rolnictwo. Liczni byli również drobni handlarze. Rozwój kontaktów handlowych możliwy był dzięki dobremu położeniu w stosunku do sieci dróg lądowych i portów rzecznych na Bugu w Mielniku i Drohiczynie. W drugiej połowie XVI w. Siemiatycze stały się dość ważnym miejscem targowym i należały do kategorii miast średnich w województwie podlaskim. Pomyślnemu rozwojowi nie przeszkodziły wojny połowy XVII w. Upadek okolicznych miast, przodujących w zakresie produkcji i wymiany handlowej – Mielnika i Drohiczyna, wpłynął korzystnie na rozwój Siemiatycz. Chcąc zwiększyć dochodowość swoich dóbr, siemiatyccy właściciele ziemscy rozpoczęli proces osadnictwa Żydów na terenie miasta. Utworzona przez nich gmina samorządowo – wyznaniowa z czasem rozrosła się do jednej z największych gmin żydowskich na Podlasiu. Lata 1710-1711 przypadły na epidemię cholery, która zdziesiątkowała mieszkańców miasta. „Morowe powietrze”, które nawiedziło Siemiatycze sprawiło, że mieszczanie w trwodze zaczęli masowo opuszczać miasto. Ludność kryła się w lasach i na pustkowiach. Tradycja miejscowa głosi, że część mieszczan udała się na zalesioną górę koło Grabarki, gdzie korzystając z wody z pobliskiego źródła przetrwała zarazę. Wzgórze i źródło stały się miejscem ożywionego kultu religijnego. Obecnie jest tu najważniejsze sanktuarium prawosławne na terenie Polski. Cholera spowodowała znaczny spadek liczby mieszkańców Siemiatycz.

W historii miasta niezwykle istotny był wiek XVIII, kiedy to znacznie wzrosła liczba mieszkańców, przybyło warsztatów rzemieślniczych, wielokrotnieniu uległy obroty handlowe dokonywane na miejscowych jarmarkach i targach. Siemiatycze w tym stuleciu znalazły się wśród najlepiej rozwiniętych gospodarczo miast podlaskich. Rozwój w tym okresie miasto zawdzięczało ówczesnym właścicielom z rodu Sapiehów. Wśród nich wyróżnili się Michał Sapieha oraz księżna Anna z Sapiehów Jabłonowska. W tym okresie powstały m.in. zespół klasztorny Księży Misjonarzy, ratusz, szpital, szkoła położnicza, bożnica żydowska, świątynia ewangelicka, drukarnia oraz pałac, mieszczący liczne zbiory przyrodnicze, geologiczne oraz historyczne. Zbiory te były istotnym czynnikiem przyciągającym licznych gości z kraju i ze świata. Uporządkowane miasto, ujęte w reguły prawne życia mieszkańców rozległych włości, czyniły z Siemiatycz miasto znane w Rzeczypospolitej, o którym Ignacy

Krasicki pisał „Wszystkim chłopom, mieszczanom tego losu życzę, jaki mają: Wysokie, Kock i Siemiatycze”. Gośćmi oświeconej księżnej Anny bywali m.in. H. Kołłątaj, S. Staszic, S. Trembecki, F. Karpiński, I. Krasicki, S.A. Poniatowski i cesarz austriacki Józef II.

W 1799 roku Siemiatycze były największym miastem w departamencie białostockim (większym nawet od Białegostoku) i największym ośrodkiem przemysłu włókienniczego. Liczyły 319 domów, 3556 mieszkańców i stanowiły centrum dobrze zagospodarowanych dóbr z 19 wsiami. Niestety Anna Jabłonowska inwestycje opierała na kredycie zaciąganym w różnych instytucjach. W połowie lat dziewięćdziesiątych XVIII w. bank zajął dobra księżnej za długi. Rozpad majątku Anny Jabłonowskiej na skutek zbyt dużego zadłużenia i utraty płynności finansowej, a także śmierć księżnej w 1800 r., zakończyły świetny okres w dziejach Siemiatycz. Dobra, wraz z miasteczkiem Siemiatycze, wystawione zostały na sprzedaż i w ten sposób nabył je Jan Mayzner, bankier warszawski. Po Mayznerach włości przejęła rodzina Fanshawe.

W owym czasie Siemiatycze zamieszkiwali nadal katolicy, unicy, wyznawcy mojżeszowi, nieliczni prawosławni i ewangelicy. W czasie przypadającym na okres zaborów, miasto przestało pełnić funkcję rezydencji magnackiej. W 1807 roku Siemiatycze przyłączone zostały do Cesarstwa Rosyjskiego. Rozwój społeczno-gospodarczy miasta nie leżał w interesie zaborcy.

W 1831 roku władze carskie zajęły częściowo budynek klasztoru misjonarzy św. Wincentego à Paulo na szpital wojskowy („od czego nastąpiła wielka depolacya”), a w 1832 r. całkowicie zlikwidowały ten dom zakonny. W miarę upływu czasu zmieniać się zaczął skład narodowościowo-wyznaniowy, przybywało ludności żydowskiej i prawosławnej. Podejmowane próby rusyfikacji i wprowadzanie nowego ustawodawstwa wywoływały opór części mieszkańców, którzy uczestniczyli w walkach narodowowyzwoleńczych.

Bardzo ważnym i tragicznym dla miasta wydarzeniem był wybuch powstania styczniowego w 1863 roku. W dniach 6-7 lutego miała tu miejsce jedna z największych bitew powstania, stoczona między oddziałami powstańczymi dowodzonymi przez Walentego Lewandowskiego, Władysława Cichorskiego i Romana Rogińskiego a wojskami carskimi pod dowództwem gen. Maniukina. Bitwa rozegrała się na miejscowym cmentarzu i w jego okolicach (obecnie między ulicami Ciechanowiecką i Powstania Styczniowego). Oddziały powstańcze zajęły miasto wypierając wroga, lecz ostatecznie w drugim dniu walk poniosły klęskę w walce z wojskiem rosyjskim. W walkach zniszczona została znaczna część miasta,

w tym pałac Jabłonowskich. Figura św. Michała Archanioła, która zdobiła jedną z bram ratusza, spalonego przez Rosjan w 1863 r., umieszczona została w 1864 roku nad bramą zachodnią w ogrodzeniu kościoła.

W 1864 r. władze nakazały rozebranie spichlerza przyklasztornego, a wkrótce i innych mniejszych zabudowań należących niegdyś do księży misjonarzy. Uzyskaną cegłę (10 tys. sztuk) wraz z ceglami po 25 tys. sztuk od Fanshawe (z ruin pałacu) i Ciecierskiego, trzytysięczną kontrybucję oraz pożyczkę od parafian przeznaczono na budowę cerkwi. W 1866 roku zakończono budowę murowanej cerkwi na miejscu starego drewnianego budynku. W 1897 roku społeczeństwo Siemiatycz stanowili w ponad 75% Żydzi, ponad 15% katolicy, blisko 10% prawosławni oraz nieliczni ewangelicy.

Lata I i II wojny światowej nie szczędziły miastu zniszczeń. Zabudowa została zniszczona w 25%. Zniszczony ratusz nie został nigdy odbudowany. Działania wojenne przyniosły miastu poważne straty ludzkie, niemal całkowitej zagładzie uległa ludność żydowska. Okupanci utworzyli w Siemiatyczach getto (w kwadracie ulic: Górnej, Wysokiej, Koszarowej i Słowiczyńskiej) dla ludności żydowskiej głównie z Siemiatycz i okolic. W getcie zgromadzono 4,2 tys. osób. W 1942 roku rozpoczęto likwidację siemiatyckiego getta (pierwsza deportacja 2 – 9 września 1942 r), jego mieszkańcy trafili głównie do obozu zagłady w Treblince (ok. 80 km od Siemiatycz), gdzie prawie wszyscy zginęli. Wielu Żydów zginęło w getcie, obecnie na cmentarzu żydowskim przy ulicy Polnej znajduje się zbiorowa mogiła pomordowanych.

Miasto zostało wyzwolone 22 lipca 1944 roku i od razu przystąpiono do jego odbudowy. Na miejscu dawnego ratusza założono skwer miejski. Szczególnym rokiem dla miasta był rok 1952, kiedy to utworzono powiat, przeznaczając Siemiatycze na siedzibę władz politycznych i administracyjnych. Wpłynęło to dodatnio na aktywizację gospodarczą miasta. Nastąpił rozwój budownictwa mieszkaniowego, pojawiły się nowe gmachy użyteczności publicznej.

Okresem wielkich zmian były lata siedemdziesiąte. W 1971 roku oddano do użytku gmach Urzędu Poczтового, a kilka lat później powstał Zakład Przetwórstwa Owocowo – Warzywnego „Hortex” oraz Państwowy Ośrodek Maszynowy. Obok tego istniała cała sieć warsztatów rzemieślniczych, spółdzielczych i prywatnych. Powiat siemiatycki został reaktywowany ponownie w 1999 r. Obecnie Siemiatycze są jednym z ważniejszych

powiatowych ośrodków administracyjnych na Podlasiu. W 2012 roku minęła 470 rocznica nadania Siemiatyczom praw miejskich⁷.

5.2.3. Rozwój układu urbanistycznego miasta Siemiatycze

Początki Siemiatycz sięgają XV w., kiedy to stanowiły jedynie wieś będącą ośrodkiem niezbyt wielkiego kompleksu dóbr. Osada Siemiatycze usytuowana była u zbiegu dwóch rzek – Kamionki i Muchawca. Tu też zlokalizowane były przeprawy przez ich błotniste doliny. Siemiatycze znalazły się na skrzyżowaniu ważnych szlaków drożnych. Na późniejszy rozwój wsi niewątpliwie wpływ miało jego atrakcyjne położenie:

- przez Siemiatycze przebiegał szlak w kierunku Bociek i Dziadkowic w stronę rzeki Bug, której brzegiem wiódł szlak tranzytowy, łączący Ruś z Mazowszem,
- inny szlak – z kierunku Ciechanowca w stronę Milejczyc, Klukowicz i Sobiatorynia (kolonizacja tych terenów nastąpiła w II połowie XV w.).

Układ sieci drożnej przełożył się na pierwotne rozplanowanie wsi - była to wielodrożnica zlokalizowana w pobliżu lokalnej przeprawy przez rzekę Kamionkę, u zbiegu kilku ważnych dróg.

Już w XV w. istniały w Siemiatyczach trzy elementy, które obok sieci drożnej stanowiły trwałą wartość w rozwoju późniejszego miasta. Istniał tu dwór, który stanowił siedzibę ówczesnych właścicieli – najpierw Boruty z Falent, później Olechny Sudymontowicza. Dwór ten przypuszczalnie został wzniesiony na niedużym wzniesieniu, nieco na wschód od miejsca, w którym wybudowano później rezydencję sapieżyńską, tj. w okolicach drogi do przeprawy we wsi Turna. Pierwsza wzmianka o istnieniu kościoła pochodzi z 1446 r. W pobliżu kościoła niewątpliwie zlokalizowany był nieuformowany plac, którego rolę w późniejszym okresie przejął rynek lokacyjny. Także z XV w. pochodzi pierwsza informacja o istnieniu w Siemiatyczach cerkwi wzniesionej na wzgórzu na lewym brzegu Kamionki. Powyższe trzy obiekty – dwór, kościół i cerkiew wraz z swobodnie dobiegającymi do rozwidlenia drogami były ważnymi elementami wyznaczającymi rozwój miejscowości.

Poszczególne elementy układu przestrzennego – wieś, rezydencja z folwarkiem, rynek, kościół rzymskokatolicki i cerkiew prawosławna nie były ze sobą ściśle zespolone.

⁷ Oficjalna strona internetowa Miasta Siemiatycze www.siemiatycze.eu

Zlokalizowane były w dość dużych odległościach, co nasuwa przypuszczenie, że pierwotnie, tj. ok. połowy XV w., na tym terenie istniało kilka gniazd osadniczych.

Istotna zmiana nastąpiła, gdy właścicielem został Stanisław Tęczyński, który przeprowadzał kolonizację wewnętrzną dóbr oraz tworzył nowe wsie zagrodnicze, a także zbudował most na Bugu. Przełomowym etapem rozwoju było nadanie Siemiatyczom praw miejskich w 1542 r. Wtedy to zostały uporządkowane stosunki przestrzenne w nowo powstałym mieście. Wytyczono rynek zgodnie ze średniowiecznymi zasadami. Wokół rynku, w południowej, zachodniej i północnej pierzei znajdowało się 26 parcel rynkowych, natomiast pierzeję wschodnią zajmowało „Poświętne” z kościołem parafialnym. Ponadto w Siemiatyczach wybudowane były 183 domy i 32 „nędzne chałupy”, co może świadczyć o tym, że poza ulicami wlotowymi istniały również ulice o funkcjach wewnątrzmijskich. Prawdopodobne jest również, że za działkami położonymi przy rynku zlokalizowane były również ulice zagumienne, równoległe do pierzei rynkowych, jak to miało miejsce we wszystkich miastach, które opierały się o lokalizację magdenburską. Dłuższe pierzeje rynkowe zapewne przecinały prostopadle ulice prowadzące w głąb układu miejskiego, jednak kolejne przemiany przestrzenne na tyle zmieniły ten układ, że nie można odtworzyć ich przebiegu.

Strukturę przestrzenną miasta w XVI w. stanowiły trzy części luźno ze sobą związane. Pierwszą stanowił dwór z zespołem budynków gospodarczych i mieszkalnych; drugą kościół położony przy rynku lokacyjnym, zaś trzecią cerkiew z uformowanym wokół niej nieregularnym placem przycerkiewnym. Centralny element tego układu stanowił kościół i rynek lokacyjny z ratuszem. Dwór oraz cerkiew znajdowały się poza rozplanowaniem miejskim.

Ruch budowlany w miasteczku zapoczątkowano w pierwszej połowie XVII w. za czasów Lwa Sapiehy. Na miejsce drewnianego dworu wybudowano nowy, murowany, a także wzniesiono murowany kościół. Wieża kościoła stała się dominantą wysokościową miasta i po zmianach w XVIII w. przetrwała w tym charakterze do dzisiaj. Mimo powyższych przemian przestrzenne założenie miejskie było skromne i nie stanowiło głównej siedziby Sapiehów. Założenia dworskie były słabo połączone z obszarem miejskim, a dodatkowym elementem dzielący stała się dzielnica żydowska zlokalizowana za południową pierzeją rynkową oraz cmentarz żydowski położony na południe od tej dzielnicy.

W latach dwudziestych XVIII w. z inicjatywy Michała Sapiehy oraz Michała Krassowskiego i Kazimierza Ottowicza, superiora misjonarzy w Lublinie, rozpoczęła się przebudowa kościoła i budowa klasztoru. Inwestycje miejskie zmieniły w barokowym duchu rozplanowanie rynku. Aby stworzyć odpowiednią dla założenia perspektywę widokową rozebrano budynki w pierzei wschodniej rynku i stworzono w tym miejscu (przed budynkiem klasztornym) rodzaj *avantcourt'u*. Zespół kościoła i klasztoru zostały wyeksponowane dzięki czemu stały się najważniejszym elementem w wizerunku miasta. Kościół zachwycał swoją sylwetką nie tylko przez barokowy rozmach, ale również przez widoczną z daleka wieżę oraz piękny ogród, zamknięty od strony rynku fantazyjnie poprowadzonym murem.

Kolejny etap barokowej przebudowy miasta nastąpił w czasach Anny Jabłonowskiej. Dążyła ona do połączenia swojej rezydencji z miastem oraz stworzenia osi urbanistycznej, która spoiłaby poszczególne części struktury przestrzennej w jedną całość. Działania te być może były związane z pożarem, który zniszczył znaczną część miasta oraz zabudowań dworskich. Na wysokości połowy długości południowej pierzei rynku wzniesiono pałac, a na jego osi głównej wytyczono aleję szerokości ok 60 m wysadzonej po obu stronach lipami. Aleja łączyła pałac z rynkiem, a po obu jej stronach wybudowano budynki reprezentacyjne. Aleja przebiegała przez cmentarz żydowski, który mimo protestów Żydów został zlikwidowany. Anna Jabłowska w zamian wskazała teren pod nowy cmentarz przy lewym brzegu Kamianki, poza granicami miasta. Wylot z tej ulicy na rynek, w jej zachodniej pierzei kończyła piętrowa austeria, zaś w pierzei wschodniej analogiczny budynek o nieznanym przeznaczeniu.

Z polecenia Anny Jabłonowskiej około 1772 r. rozebrano zniszczony, drewniany ratusz i stare kramy, a na ich miejsce wzniesiono murowany ratusz z wieżą zegarową. Nowy ratusz położony był na osi ul Pałacowej i zamykał perspektywę widokową z pałacu w kierunku północnym. Cztery skrzydła nowego ratusza tworzyły prostokątny dziedziniec wewnętrzny. Na jego środku był niewielki budynek wagi. Założenie urbanistyczne od strony północnej kończyła wzniesiona w XIX w. kaplica ewangelicka, która znajdowała się na terenie cmentarza parafialnego wspólnego dla katolików i ewangelików. Kaplica usytuowana na wzgórzu zamykała całość założenia od północy.

Natomiast w kierunku południowym oś główna założenia urbanistycznego prowadziła aż do rozplanowanego w XVIII w. folwarku, nazwanego na cześć Jabłonowskiej – Annopolem. Na południe od rezydencji znajdował się ogród o symetrycznej kompozycji z trzema kanałami na planie litery „U”, rozmieszczonymi symetrycznie po obu stronach osi głównej kompozycji. Ogród ten został niemal całkowicie zdewastowany w XIX w. Po jego świetności została dawna oranżeria oraz fragment muru kamiennego odgradzającego w XIII w. teren założenia od miasta.

Zachodnią część miasta zamieszkiwaną przez Żydów ominęły ówczesne zmiany urbanistyczne ze względu na gęstą zabudowę. W 1797 r. nastąpił pożar tej części miasta. Opracowany wówczas nowy projekt zachodniej części miasta przewidywał lokalizację nowego rynku (na zachód od rynku lokacyjnego) i uregulowanie biegu ulicy Drohiczyńskiej poprzez poprowadzenie jej prostopadle do zachodniej pierzei rynku. Pozostałe projektowane tam ulice także wytyczono na podstawie siatki prostokątnej. Ulice miały być obsadzone drzewami i razem tworzyć czytelny schemat, którego zasada wywodziła się w prostej linii od rzymskich rozwiązań urbanistycznych. Plan ten nie został w pełni zrealizowany bowiem pozostawiono bez zmian bieg traktu wylotowego do Drohiczyzna – ul. Drohiczyńskiej oraz nie zrealizowano nowego rynku. Równoległe do tych zmian ulokowano żydowską bożnicę o znacznej kubaturze, którą wybudowano na terenie dawnego cmentarza żydowskiego. Bożnica nie stanowi elementu kompozycji urbanistycznej, ponieważ zlokalizowano ją z dala od głównej osi urbanistycznej.

Projektantem całego założenia rezydencjonalnego, tj. łączącego w całość miasto, pałac i folwark, prawdopodobnie był Szymon Bogumił Zug, który zaprojektował te obiekty w stylu klasycystycznym⁸.

Wojewódzki Konserwator Zabytków dnia 25.01.1957 r. decyzją nr Kult.V-2b-7-84-57 uznał za zabytek i wpisał do rejestru zabytków teren części miasta powiatowego Siemiatycze, który od północy ogranicza na planie miasta linia horyzontalna przecinająca prostopadle ulicę Ciechanowiecką na wysokości cmentarza, cmentarz po połowie, ulicę Zagumienną (ob. ul. Powstania Styczniowego), ul. Bartosza Głowackiego i idącą do rzeki Kamionki, od wschodu rzeka Kamionka, od południa ul. Żwirki i Wigury do ulicy A. Czerwonej (ob. ul. 11 Listopada), ulica A. Czerwonej (ob. ul. 11 Listopada) ok 150 m, ulica bez nazwy (ob. ul. Miłkowskiego) wiodąca od ul. Armii Czerwonej do ul. Anny Jabłonowskiej, ulica

⁸ Majecki H. i in., *Studia i Materiały do dziejów Siemiatycze*, PWN Warszawa, 1989

zabudowana – zaznaczona na planie miasta, prostopadła do ulicy Anny Jabłonowskiej od zachodu (ob. ul. Sadowa), od strony zachodniej ulica granicząca z polami (ob. ul. Ogrodowa) przecinająca ulicę Drohiczyńską i Wesołą oraz linia biegnąca od przecięcia z ulicą Wesołą do zakrętu ulicy Ciechanowieckiej w okolicy cmentarza.

5.2.4. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla miasta

Poniżej prezentujemy listę istotnych z punktu widzenia dziedzictwa kulturowego obiektów na terenie Siemiatycz, wpisanych do rejestru zabytków:

- **Dawna oranżeria, ul. Legionów Piłsudskiego 1**

Fragment po pałacu księżnej Anny Jabłonowskiej tzw. dom ogrodnika. Zbudowana w XVIII – XIX wieku na planie prostokąta, murowana, z cegły i kamienia, tynkowana, parterowa, dwutraktowa, podpiwniczona, wewnątrz przykryte sufitami, dach 4-spadowy, kryty dachówką esówką. Zniszczona, a następnie odbudowana jest doskonałym przykładem budownictwa gospodarczego z przełomu wieków XVIII- XIX.

Ogrodzenie - mur kamienno - ceglany (wpisany indywidualnie do rejestru zabytków decyzją wojewódzkiego konserwatora zabytków) stanowi relikwiny małej architektury z 1777 roku i powiązany jest z historią walk narodowo – wyzwoleniczych z 1863 roku (Powstanie Styczniowe). Obecnie dawna oranżeria stanowi siedzibę Siemiatyckiego Ośrodka Kultury.

Zdjęcie nr 1. Dawna oranżeria w Siemiatyczach (źródło: archiwum UM Siemiatycze)

- **Kaplica cmentarna p.w. św. Anny, ul. Rogińskiego**

Zbudowana w latach 1826-1827 roku na planie prostokąta o silnie ściętych narożach w części prezbiterialnej. Drewniana, konstrukcja zrębowa, oszalowana, jednonawowa bez wyodrębnionego prezbiterium z dwukondygnacyjną kwadratową wieżą.

Wnętrze przykryte stropem płaskim, chór w części południowej na dwóch kolumnach drewnianych. Nad korpusem głównym dach dwuspadowy kryty blachą.

Do kaplicy prowadzi brama będąca jednocześnie wejściem na cmentarz ceglany (wpisana indywidualnie do rejestru zabytków decyzją wojewódzkiego konserwatora zabytków). Cenny obiekt budownictwa drewnianego z początku XIX wieku.

Zdjęcie nr 2. Kaplica cmentarna pw. św. Anny w Siemiatyczach
(źródło: *archiwum UM Siemiatycze*)

- **Kaplica cmentarna ewangelicka, ul. Ciechanowiecka**

Domniemane dzieło architekta Szymona Bogumiła Zuga. Usytuowana na terenie dawnego cmentarza ewangelickiego. Zbudowana ok. 1800 roku.

Budynek murowany z cegły, otynkowany, umieszczony na planie koła, o bryle w kształcie walca, nakrytej dachem kopulastym. Kasetonową kopułę wieńczy latarnia ze świetlikiem.

Budynek o ciekawej elewacji zewnętrznej - gzyms i prostokątne wnęki nad nim. Wnętrze jednoprzestrzenne, centralne. Kaplica jest jedynym przykładem klasycystycznej kaplicy cmentarnej na terenie dawnego woj. białostockiego.

Zdjęcie nr 3. Kaplica cmentarna ewangelicka w Siemiatyczach
(źródło: archiwum UM Siemiatycze)

- **Dawny zespół klasztorny misjonarzy, ul. 3 Maja 1**

Zabytek, który w swoim kształcie i pałacowym założeniu architektonicznym nawiązuje do najlepszych europejskich wzorów późnego baroku. Elewacja budynku klasztoru posiada niezaprzeczalną unikalną wartość architektoniczną, gdyż należy do nielicznej w Polsce grupy fasad kolumnowych. Dziedziniec klasztoru otoczony jest murem, w którego faliste ściany wkomponowane były dzwonnice.

Budynek klasztoru jest centralnym akcentem architektonicznym miasta. Murowany, tynkowany, malowany w kolorach białym i kremowym, dwukondygnacyjny w przeważającej części, pierwotnie czteroskrzydłowy, z czego do dziś zachowały się tylko trzy skrzydła. Budynek klasztoru łączy się z kościołem parafialnym krytym łącznikiem.

Ogrodzenie wokół klasztoru i mur okalający kościół ceglany (wpisane indywidualnie do rejestru zabytków decyzją wojewódzkiego konserwatora zabytków) są unikalne w swym założeniu architektonicznym na skalę europejską. W murze od strony zachodniej znajduje się brama główna, której najwyższym akcentem jest figura św. Michała Archanioła – na tym miejscu od 1864 roku, uprzednio zdobiąca jedną z czterech bram ratusza.

Zdjęcie nr 4. Dawny zespół klasztorny misjonarzy w Siemiatyczach
(źródło: archiwum UM Siemiatycze)

- **Kościół p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, ul. 3 Maja 1**

Budynek kościoła należy do najpiękniejszych w Diecezji Drohiczyńskiej. Budowę rozpoczął w 1626 roku Lew Sapieha, a ukończył ją w 1637 roku jego syn Kazimierz Leon Sapieha. Konsekrowany w 1638 roku. Usytuowany we wschodniej części miasta, za północno – wschodnim narożem rynku. Przyjął formę bazyliki z kwadratową wieżą, na której znajduje się zegar. Kolejne rozbudowy i uzupełnianie wyposażenia miały miejsce w latach 1713 – 1737. Po pożarze w 1751 roku budowano nowe sklepienia w nawach bocznych. W czasie I i II wojny światowej kościół nie doznał większych uszkodzeń.

Otoczony jest murowanym ogrodzeniem, w którym od zachodu znajduje się brama, a od wschodu i północy kaplice. Zbudowany w stylu późnorenesansowo – barokowym, fasada zaś w stylu późnobarokowym. Utrzymany jest w kolorystyce biało-kremowej. Kościół jest trzynawowy. Główne wejście prowadzi przez kruchtę, od południa przylega do kościoła zakrystia, przy północnej ścianie prezbiterium znajduje się piętrowa przybudówka pełniąca dawniej funkcje skarbczyku i pomieszczeń gospodarczych.

Kościół przykryty jest dachem dwuspadowym w części nawy głównej i jednospadowym nad nawami bocznymi i kruchtą, czterospadowym nad zakrystią. Sklepienie nad nawą główną jest kolebkowe, nad bocznymi krzyżowe, w prezbiterium zaś znajduje się sklepienie kolebkowe ozdobione geometryczną stiukową dekoracją tzw. sztukateria lubelską. Wieże kościoła uwieńczona hełmem. Dzwonnica kościoła wybudowana została w latach 1723-1725. Kościół po pożarze miasta odnowiła w 1777 roku księżna Anna Jabłonowska.

Wewnątrz kościoła znajdują się organy z XVIII wieku. Regencyjny ołtarz zaprojektowany został przez Karola Antonia Baya, a wykonany przez pracownię rzeźbiarską Bartłomieja Michała Bernatowicza w latach 1729-1730. Ołtarz jest jednokondygnacyjny na cokole bogato zdobionym ornamentalnie. W podobnym stylu utrzymane są barokowe ołtarze boczne, które wraz z rzeźbami, obrazami olejnymi, tabernakulami, tkaninami wpisane zostały do rejestru zabytków. W zakrystii znajduje się późnogotycki krucyfiks z 1400 roku zachowany po pożarze jeszcze drewnianego kościoła.

Zdjęcie nr 5. Kościół p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Siemiatyczach
(źródło: archiwum UM Siemiatycze)

- **Cerkiew p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła, ul. Powstania Styczniowego 1**

Zbudowana w latach 1865-1866, osadzona na cokole na kamiennych fundamentach cerkiew murowana z cegły, otynkowana na gładko, o ciekawej budowie architektonicznej. Wystrój wewnętrzny cerkwi stanowią m.in. Ikona Mikołaja Cudotwórcy i ściany pokryte freskami nawiązującymi do malarstwa bizantyjskiego.

W kompleksie – stróżówka, murowane kamienne ogrodzenie z trzema bramami z wieku XIX i cmentarz przycerkiewny założony w drugiej połowie XIX wieku. Cerkiew jest przykładem murowanej architektury sakralnej o zdecydowanych wpływach form rosyjskiego budownictwa cerkiewnego drugiej połowy XIX wieku, wraz z ogrodzeniem, stróżówką i cmentarzem przycerkiewnym tworzy unikalny zespół o dużych walorach architektonicznych i kulturowych.

Zdjęcie nr 6. Cerkiew p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła w Siemiatyczach
(źródło: *archiwum UM Siemiatycze*)

- **Dawna synagoga, ul. Zaszkolna 1**

Siemiatycka synagoga miała być zadośćuczynieniem księżnej Anny Jabłonowskiej wobec gminy żydowskiej. Siemiatyccy Żydzi stracili swój cmentarz w wyniku przebudowy miasta, którą przeprowadzała księżna.

Zbudowana w 1797 roku w stylu klasycystycznym wg projektu Szymona Bogumiła Zuga. Dwukondygnacyjny murowany budynek z salą główną od wschodu, z wbudowanymi galeriami z trzech stron oprócz wschodniej. Główne wejście do synagogi było przeznaczone dla mężczyzn, kobiety do synagogi wchodziły od południowej.

Wewnątrz synagoga była urządzona z wielkim, prawdziwie barokowym przepychem, ściany miała pomalowane w motywy zwierzęce i kwiatowe. W 1824 roku została uszkodzona przez pożar. W okresie okupacji obiekt pełnił funkcję magazynu, w 1944 roku cenne wyposażenie synagogi zostało zniszczone. Po II wojnie światowej w budynku synagogi powstał dom kultury. W latach 1961-64 przeprowadzono generalny remont zamalowując m.in. freski ściennie.

Zdjęcie nr 7. Dawna synagoga w Siemiatyczach
(źródło: *archiwum UM Siemiatycze*)

- **Dawny dom talmudyczny, ul. Pałacowa 10**

Neobarokowy budynek z elementami modernizmu zbudowany w 1893 roku. Do 1941 pełnił funkcje domu modlitwy. Wzniesiony w sąsiedztwie późnobarokowej wielkiej synagogi jest ściśle powiązany z kulturą i obyczajowością Siemiatyckiej Gminy Żydowskiej.

Bryła budynku z zachowanym częściowo wystrojem zewnętrznym posiada niezaprzeczalne walory architektoniczne i jest przykładem sakralnego budownictwa żydowskiego nielicznie zachowanego na tym obszarze.

Zdjęcie nr 8. Dawny dom talmudyczny w Siemiatyczach
(źródło: archiwum UM Siemiatycze)

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze miasta Siemiatycze funkcjonują jedynie dwie z ww. form, jest to wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

5.3.1. Formy ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego opracowane dla terenu miasta Siemiatycze określają obowiązkowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. W planach wyznaczone zostały granice i zasady zagospodarowania terenów i obiektów podlegających ochronie, w tym zakres ochrony konserwatorskiej. Określono także zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego. W planach wyznaczono też strefy ochrony konserwatorskiej. W planach zostały zawarte również zasady zagospodarowania terenów i obiektów podlegających ochronie dla obiektów: wpisanych do rejestru zabytków, ujętych w ewidencji Konserwatora Zabytków oraz dla stanowisk archeologicznych.

5.3.2. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków

Na terenie miasta Siemiatycze, znajdują się zabytki nieruchomości, wpisane do rejestru zabytków (Tabela nr 1), w tym stanowiska archeologiczne. Są to jedne z najcenniejszych składników krajobrazu kulturowego na terenie miasta.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków w mieście Siemiatycze (wpisane zgodnie z decyzjami Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków)

Lp.	Miasto	Ulica	Obiekt (datowanie)	Nr rej.	L dz.
1	Siemiatycze	x	Teren części miasta – układ urbanistyczny	A-578 z dn. 25.01.1957	Kult.V-2b-7-84-57
2	Siemiatycze	Powstania Styczniowego 1	Zespół cerkwi parafialnej pw. św. Apostołów Piotra i Pawła:	A-110 z dn. 7.12.1995	WKZ-5340/14/95
a)	Siemiatycze	Powstania Styczniowego 1	Cerkiew	A-110 z dn. 7.12.1995	WKZ-5340/14/95
b)	Siemiatycze	Powstania Styczniowego 1	Stróżówka	A-110 z dn. 7.12.1995	WKZ-5340/14/95
c)	Siemiatycze	Powstania Styczniowego 1	Ogrodzenie	A-110 z dn. 7.12.1995	WKZ-5340/14/95
d)	Siemiatycze	Powstania Styczniowego 1	Cmentarz przycerkiewny	A-110 z dn. 7.12.1995	WKZ-5340/14/95
3	Siemiatycze	Ciechanowiecka 18	Dom duchowieństwa prawosławnego (plebania) wraz z działką geodezyjną nr 164 (dane na rok 1989) (czas powstania: 1835 r.)	730 z dn. 29.12.1989	KL.WKZ-5340/14/89

4	Siemiatycze	3 Maja 5	XVII – wieczny kościół pw. Wniebowzięcia NMP	47 z dn. 30.03.1956	Kult.V-2b- 14-53-56
5	Siemiatycze	3 Maja 5	Murowana dzwonnica wolno stojąca przy kościele Wniebowzięcia NMP	48 z dn. 3.04.1956	Kult.V-2b- 15-54-56
6	Siemiatycze	3 Maja 5	XVIII – wieczny budynek poklasztorny	49 z dn. 3.04.1956	Kult.V-2b- 16-55-56
7	Siemiatycze	3 Maja 5	Galeria - brama przy kościele pw. Wniebowzięcia NMP (1725r.)	289 z dn. 19.11.1966	KL-III- 1/294/66
8	Siemiatycze	3 Maja 5	Ogrodzenie kościoła pw. Wniebowzięcia NMP	307 z dn. 26.11.1966	KL.III-1-312- 66
9	Siemiatycze	Ciechanowiecka	Kaplica cmentarna ewangelicka (1800 r.)	A-111 z dn. 9.06.1979	KL.WKZ- 5340/19/79
10	Siemiatycze	Ciechanowiecka	Kościół cmentarny pw. Św. Anny (1827 r.)	A-111 z dn. 19.11.1966	KL.III- 1/295/66
11	Siemiatycze	Zaszkolna 1	Synagoga (1795 r.)	137 z 9.12.1958	Kult.V- 2b/143-43- 58
12	Siemiatycze	Pałacowa 10	d. dom talmudyczny wraz z gruntem działki 1181 (dane na rok 1992) (czas powstania: 1893 r.)	A-142 z dn. 19.10.1992	WKZ- 5340/7/92
13	Siemiatycze	Legionów Piłsudskiego	d. oranżeria ob. szkoła muzyczna (XVIII XIX w.)	291 z dn. 19.11.1966	KL.III- 1/296/66
14	Siemiatycze	Legionów Piłsudskiego	Mur ogrodzenia kamienno-ceglany pozostały z dawnego założenia pałacowego Anny Jabłonowskiej dł. 72 m.b. (1777r.)	322 z dn. 7.08.1968	KL.III- 680/2/68
15	Siemiatycze	Ciechanowiecka	Teren cmentarza katolickiego i prawosławnego	A-111 z dn. 29.03.1988	KL.WKZ- 5340/23/87
16	Siemiatycze	Polna	Cmentarz żydowski	A-3 z dn. 24.11.1999	PWKZ- 5340/3/99
17	Siemiatycze	x	Cmentarz żołnierzy niemieckich (15.12.1987 r.)	664 z dn. 30.12.1987	KL.WKZ- 5340/24/87
18	Siemiatycze	Wysoka 11	Zespół zakładu kaflarskiego nr 1 (po 1890 r.)	756 z dn. 29.12.1992	WKZ- 5340/4/92
a)	Siemiatycze	Wysoka 11	Budynek mieszkalny w zakładzie kaflarskim nr 1	756 z dn. 29.12.1992	WKZ- 5340/4/92
b)	Siemiatycze	Wysoka 11	Budynek wyrobowni gliny	756 z dn. 29.12.1992	WKZ- 5340/4/92
c)	Siemiatycze	Wysoka 11	Budynek dwukondygnacyjny z piecami kasselskimi w zakładzie kaflarskim nr1 (skreślona z rejestru i ewidencji parterowa część z piecami kasselskimi)	756 z dn. 29.12.1992	WKZ- 5340/4/92
19	Siemiatycze	Pałacowa 14	Dom (I poł. XIX w.)	292 z dn. 19.11.1966	KL.III- 1/297/66
20	Siemiatycze	Pałacowa 16	Dom (II poł. XIX w.)	710 z dn. 25.10.1988	KL.WKZ- 5340/22/88

21	Siemiatycze	Pałacowa 19	Dom (II poł. XIX w.)	712 z dn. 3.11.1988	KL.WKZ- 5340/24/88
22	Siemiatycze	Pałacowa 24	Dom wraz z działką o nr geod. 1199/2 (dane na rok 1996) (czas powstania: II poł. XIX w.)	820 z dn. 27.09.1996	WKZ- 5340/12/96
23	Siemiatycze	x	Kurhan st. 1	C-49	X-1/24a/66 z dn. 20.10.1966 oraz 535-1/14/81 z dn. 06.10.1981
24	Siemiatycze	Słowiczyn	Kurhan wczesnośredniowieczny st. 1	252/A	535-1/19/80 z dn. 11.09.1980
25	Siemiatycze	Słowiczyn	Kurhan wczesnośredniowieczny st. 2	253/A	535-1/20/80 z dn. 11.09.1980
26	Siemiatycze	Słowiczyn	Kurhan wczesnośredniowieczny st. 2	254/A	535-1/21/80 z dn. 11.09.1980

(źródło: tabelę opracowano na podstawie rejestrów ze strony BIP Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Białymstoku – <http://wuozielystok,bip.gov.pl>: Rejestr A. Zabytki Nieruchome – stan na 7.10.2024, Rejestr C. Zabytki Archeologiczne – Stan na 11.10.2024)

5.3.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome w Siemiatyczach znajdują się na terenie Parafii Rzymskokatolickiej pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny oraz na terenie Parafii Prawosławnej pod wezwaniem Świętych Apostołów Piotra i Pawła. Zostały one wpisane do rejestru zabytków województwa białostockiego (ob. woj. podlaskiego) na podstawie decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Biorąc pod uwagę przepisy ustawy z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Dz. U. 2022 poz. 902) oraz kodeks etyczny, nie publikujemy szczegółowych danych na temat zabytków ruchomych.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków. Obowiązki te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. Gminy mają dbać między innymi o:

- „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie”,
- zapobieganie „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”.

Do obowiązków gminy, które nakłada ustawa, należy „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”. Obowiązkowi temu ma służyć gminna ewidencja zabytków, której zakres obejmuje:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- stanowiska archeologiczne,
- historyczne układy ruralistyczne wsi, historyczne układy urbanistyczne miasta,
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez burmistrza (prezydenta miasta, wójta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Gminna ewidencja zabytków:

- nie jest jedną z form ochrony zabytków wymienionych (art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.),
- jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami (zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.).

Ponadto ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 nr 75 poz. 474) znacząco wzmacnia rangę gminnej ewidencji zabytków poprzez m.in. obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o Warunkach Zabudowy i Zagospodarowanie Terenu oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętych m.in. w gminnej ewidencji zabytków.

Spis obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków w mieście Siemiatycze pokrywa się z wojewódzką ewidencją zabytków (WEZ), prezentuje go poniższa tabela.

Tabela nr 2. Obiekty włączone do gminnej ewidencji zabytków w mieście Siemiatycze

Lp.	Miasto	Ulica	Nr	Obiekt
1	Siemiatycze	x	x	Teren części miasta – układ urbanistyczny
2	Siemiatycze	Powstania Styczniowego	1	Zespół cerkwi parafialnej pw. św. Apostołów Piotra i Pawła
3	Siemiatycze	Powstania Styczniowego	1	Cerkiew prawosławna parafialna pw. św. Apostołów Piotra i Pawła
4	Siemiatycze	Powstania Styczniowego	1	Stróżówka w zespole cerkwi parafialnej pw. św. Apostołów Piotra i Pawła
5	Siemiatycze	Powstania Styczniowego	1	Ogrodzenie z trzema bramami w zespole cerkwi
6	Siemiatycze	Powstania Styczniowego	1	Cmentarz przycerkiewny przy cerkwi parafialnej pw. św. Apostołów Piotra i Pawła
7	Siemiatycze	Ciechanowiecka	18	Dom duchowieństwa prawosławnego
8	Siemiatycze	3 Maja	5	Zespół klasztorny Misjonarzy, ob. kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP
9	Siemiatycze	3 Maja	5	XVIII – wieczny budynek poklasztorny (misjonarzy) ob. plebania i dom opieki społecznej
10	Siemiatycze	3 Maja	5	XVII – kościół pw. Wniebowzięcia NMP
11	Siemiatycze	3 Maja	5	Murowana dzwonnica wolnostojąca w zespole misjonarzy
12	Siemiatycze	3 Maja	5	Galeria-brama w zespole pomisjonarskim
13	Siemiatycze	3 Maja	5	Ogrodzenie ze stacjami Męki Pańskiej – zespołu misjonarzy
14	Siemiatycze	x	x	Cmentarz parafii rzymsko-katolickiej pw. Wniebowzięcia NMP ob. przykościelny
15	Siemiatycze	Zaskolna	1	Synagoga
16	Siemiatycze	Pałacowa	10	Dom talmudyczny
17	Siemiatycze	Ciechanowiecka	x	Kaplica cmentarna ewangelicka
18	Siemiatycze	Ciechanowiecka	x	Kościół cmentarny pw. Św. Anny
19	Siemiatycze	Ciechanowiecka	x	Zespół cmentarzy wraz z ogrodzeniem
20	Siemiatycze	x	x	Cmentarz parafii katolickiej pw. Wniebowzięcia Matki Bożej
21	Siemiatycze	x	x	Cmentarz prawosławny parafii pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła
22	Siemiatycze	x	x	Cmentarz komunalny
23	Siemiatycze	x	x	Cmentarz ewangelicki ob. prawosławny
24	Siemiatycze	x	x	Cmentarz epidemiczny
25	Siemiatycze	Polna	X	Cmentarz żydowski
26	Siemiatycze	x	x	Cmentarz żydowski

27	Siemiatycze	x	x	Cmentarz żołnierski z I wojny światowej – żołnierzy niemieckich i rosyjskich
28	Siemiatycze	Legionów Piłsudskiego	x	d. oranżeria (ob. szkoła muzyczna)
29	Siemiatycze	x	x	Ogrodzenie d. założenia pałacowego
30	Siemiatycze	Wysoka	11	Zespół zakładu kaflarskiego nr 1 (skreślone z rejestru i ewidencji: parterowa część budynku nr 1 z piecami kasselskimi oraz drewniany dom mieszkalny)
31	Siemiatycze	Wysoka	11	Budynek mieszkalny w zakładzie kaflarskim nr 1
32	Siemiatycze	Wysoka	11	Budynek wyrobowni gliny w zakładzie kaflarskim nr 1
33	Siemiatycze	Wysoka	11	Budynek dwukondygnacyjny z piecami kasselskimi w zakładzie kaflarskim nr 1 (skreślone z rejestru i ewidencji: parterowa część budynku z piecami kasselskimi)
34	Siemiatycze	11 Listopada	15	Dom mieszkalny nr 15
35	Siemiatycze	11 Listopada	32	Dom mieszkalny nr 32
36	Siemiatycze	11 Listopada	34	Dom mieszkalny nr 34
37	Siemiatycze	11 Listopada	117	Dom mieszkalny
38	Siemiatycze	11 Listopada	119	Dom mieszkalny
39	Siemiatycze	11 Listopada	119	Obora
40	Siemiatycze	11 Listopada	119	Budynek gospodarczy nr 119
41	Siemiatycze	11 Listopada	121	Dom mieszkalny nr 121
42	Siemiatycze	11 Listopada	133	Dom mieszkalny nr 133
43	Siemiatycze	11 Listopada	145	Dom mieszkalny nr 145
44	Siemiatycze	11 Listopada	171	Dom mieszkalny nr 171
45	Siemiatycze	11 Listopada	181	Budynek mieszkalny
46	Siemiatycze	Drohiczyńska	32	Dom mieszkalny nr 32
47	Siemiatycze	Głowackiego	8	Dom nr 8
48	Siemiatycze	Grodzieńska	11	Budynek mieszkalny nr 11
49	Siemiatycze	Grodzieńska	15	Dom mieszkalny nr 15
50	Siemiatycze	Jana Pawła II	42	Dom mieszkalny nr 42
51	Siemiatycze	Kilińskiego	12	Dom mieszkalny nr 12
52	Siemiatycze	Kilińskiego	13	Dom mieszkalny nr 13
53	Siemiatycze	Kilińskiego	17	Dom mieszkalny nr 17
54	Siemiatycze	Kilińskiego	21	Dom mieszkalny nr 21
55	Siemiatycze	Kilińskiego	22	Budynek gospodarczy (obora) nr 22
56	Siemiatycze	Kilińskiego	25	Dom mieszkalny nr 25
57	Siemiatycze	Kilińskiego	33	Budynek mieszkalny nr 33
58	Siemiatycze	Kilińskiego	41	Budynek mieszkalny nr 41
59	Siemiatycze	Kilińskiego	55	Budynek mieszkalny nr 55
60	Siemiatycze	Kilińskiego	57	Dom mieszkalny nr 57

61	Siemiatycze	Krótka	4	Dom mieszkalny nr 4
62	Siemiatycze	Krótka	6	Dom mieszkalny nr 6
63	Siemiatycze	Pałacowa	14	Dom nr 14
64	Siemiatycze	Pałacowa	16	Dom nr 16
65	Siemiatycze	Pałacowa	19	Dom nr 19
66	Siemiatycze	Pałacowa	23	Dom mieszkalny nr 23
67	Siemiatycze	Pałacowa	24	Dom nr 24
68	Siemiatycze	Pałacowa	25	Dom mieszkalny nr 25
69	Siemiatycze	Szarych Szeregów (dawna ul. Krasickiego)	3	Budynek mieszkalny nr 3
70	Siemiatycze	Świętojańska	3	Dom mieszkalny nr 3
71	Siemiatycze	Świętojańska	18	Budynek mieszkalny nr 18
72	Siemiatycze	Młodych Orłów (dawna ul. Wąska)	1	Stodoła nr 1
73	Siemiatycze	Młodych Orłów (dawna ul. Wąska)	4	Budynek mieszkalny nr 4
74	Siemiatycze	Wesoła	21/21a	Budynek mieszkalny nr 21/21a
75	Siemiatycze	Wesoła	22	Budynek mieszkalny nr 22
76	Siemiatycze	Wesoła	26	Dom mieszkalny nr 26
77	Siemiatycze	Zaszkolna	5	Budynek mieszkalny nr 5
78	Siemiatycze	x	x	Park poklasztorny
79	Siemiatycze	x	x	Park jabłonowskich

(źródło: tabelę opracowano na podstawie wojewódzkiej ewidencji zabytków – stan na dzień 7.10.2024 r. ze strony BIP Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Białymstoku - <http://wuozbialystok,bip.gov.pl>)

*Obiekty oznaczone na kolor żółty są wpisane do rejestru zabytków województwa podlaskiego

5.5. Zabytki archeologiczne

Poniżej tabela z wykazem zabytków archeologicznych na terenie miasta Siemiatycze ujętych w wojewódzkiej/gminnej ewidencji zabytków.

Tabela nr 3. Zabytki archeologiczne w mieście Siemiatycze włączone do wojewódzkiej/gminnej ewidencji zabytków oraz wpisane do rejestru zabytków woj. podlaskiego.

Lp.	Miejscowość	Numer obszaru AZP	Nr stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze
1	Siemiatycze „Cerkwisko”	53-84	1	2
2	Siemiatycze	52-84	2	1
3	Siemiatycze	52-84	3	2
4	Siemiatycze	52-84	4	3
5	Siemiatycze	52-84	5	4
6	Siemiatycze	52-84	6	5
7	Siemiatycze	52-84	7	6
8	Siemiatycze	52-84	8	7
9	Siemiatycze	52-84	9	8
10	Siemiatycze	52-84	10	9
11	Siemiatycze	52-84	11	x
12	Siemiatycze	52-84	12	x
13	Siemiatycze	52-84	13	x
Lp.	Miasto, ulica	Obiekt (datowanie)	Nr rej.	L dz.
14	Siemiatycze	Kurhan st. 1	C-49	X-1/24a/66 z dn. 20.10.1966 oraz 535-1/14/81 z dn. 06.10.1981
15	Siemiatycze, Słowiczyn	Kurhan wczesnośredniowieczny st. 1	252/A	535-1/19/80 z dn. 11.09.1980
16	Siemiatycze, Słowiczyn	Kurhan wczesnośredniowieczny st. 2	253/A	535-1/20/80 z dn. 11.09.1980
17	Siemiatycze, Słowiczyn	Kurhan wczesnośredniowieczny st. 2	254/A	535-1/21/80 z dn. 11.09.1980

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA. ANALIZA SWOT⁹

Analiza SWOT jest jednym z podstawowych narzędzi diagnostycznych opisujących stan obecny analizowanego obszaru. Określa cztery ważne elementy oceny: mocne i słabe strony, czyli pozytywne i negatywne warunki wewnętrzne oraz szanse i zagrożenia, czyli pozytywne i negatywne uwarunkowania zewnętrzne. Niniejsza analiza stanowi podstawę do opracowania zasadniczych kierunków działania w zakresie opieki nad zabytkami miasta.

Analizując stan krajobrazu kulturowego miasta Siemiatycze rozpoznano następujące czynniki determinujące jego dalszy rozwój:

SILNE STRONY

- Atrakcyjne położenie komunikacyjne miasta,
- Bogata historia miasta,
- Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miasta,
- Wyznaczone strefy ochrony konserwatorskiej,
- Posiadanie gminnej ewidencji zabytków,
- Duży zasób zabytków na terenie miasta, w tym wyjątkowy, wpisany do rejestru zabytków układ urbanistyczny miasta,
- Aktywna działalność Ośrodka Kultury w Siemiatyczach oraz Miejskiej Publicznej Biblioteki im. Ks. Anny Jabłonowskiej,
- Działalność Towarzystwa Przyjaciół Siemiatycz, która wpływa na zwiększenie świadomości historycznej i zacieśnianie więzi wśród mieszkańców,
- Aktywność władz samorządowych i silna promocja miasta jako ośrodka turystycznego,
- Uwzględnianie roli zabytków w promocji turystycznej miasta,
- Bogata oferta imprez kulturalnych i sportowych,
- Podejmowanie działań zwiększających świadomość społeczną dotyczącą dziedzictwa kulturowego,
- Pozyskiwanie zewnętrznych funduszy na prace remontowo - konserwatorskie,

⁹ S (*Strengths*) – mocne strony: wszystko to co stanowi atut, przewagę, zaletę przedmiotu analizy, W (*Weaknesses*) – słabe strony: wszystko to co stanowi słabość, barierę, wadę przedmiotu analizy, O (*Opportunities*) – szanse: wszystko to co stwarza dla przedmiotu analizy szansę korzystnej zmiany, T (*Threats*) – zagrożenia: wszystko to co stwarza dla przedmiotu analizy niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej.

- Przeznaczanie środków w budżecie miasta na prace mające na celu poprawę stanu zachowania zabytków,
- Pozytywne nastawienie dużej części mieszkańców do wielowiekowej tradycji regionu i jego dziedzictwa kulturowego,
- Współpraca w zakresie promocji miasta ze Stowarzyszeniem "Lokalna Grupa Działania - Tygiel Doliny Bugu".

SŁABE STRONY

- Nieodpowiedni stan zabezpieczenia zabytków i postępujący proces ich niszczenia,
- Niedostateczna świadomość mieszkańców miasta w temacie dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków,
- Niewystarczające środki finansowe w budżecie miasta na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego,
- Niska świadomość społeczna o prawnych zobowiązaniach właścicieli do należytego utrzymania obiektów zabytkowych,
- Brak wiedzy na temat źródeł i sposobów pozyskiwania środków na odnowę zabytków wśród właścicieli,
- Niska aktywność ludzi młodych w działaniach upowszechniających kulturę lokalną,
- Trudności finansowe właścicieli zabytków,
- Brak pełnej dokumentacji zasobu kulturowego miasta.

SZANSE

- Możliwość pozyskiwania środków finansowych na ochronę zabytków z różnych źródeł,
- Obniżenia i zwolnienia podatkowe wobec właścicieli nieruchomości zabytkowych oraz firm z branży turystycznej, wystawienniczej i kulturalnej,
- Kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- wykorzystanie walorów przyrodniczych i krajobrazu kulturowego do przyciągnięcia turystów,
- Rosnąca rola samorządu włączającego się w sferę ochrony dziedzictwa,

- Wzrost świadomości mieszkańców w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego.

ZAGROŻENIA

- Samowole budowlane – wprowadzenie elementów obcych, nowej zabudowy (np. nieprzemyślanej, niezgodnej z historyczną kolorystyką, agresywnych nośników reklamowych, architektury niezgodnej z lokalnymi tradycjami),
- Budowa i wprowadzanie elementów architektonicznych, niewpisujących się w krajobraz kulturowy gminy,
- Akty wandalizmu (np. niszczenie nagrobków historycznych),
- Brak dostatecznych środków finansowych na prace remontowo-konserwatorskie obiektów zabytkowych,
- Wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych,
- Pogorszenie stanu technicznego obiektów zabytkowych,
- Zanikanie świadomości i wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego gminy i regionu.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Biorąc pod uwagę przeprowadzoną za pomocą analizy SWOT ocenę stanu dziedzictwa kulturowego miasta, zostały opracowane trzy priorytety, do których realizacji wyznaczono kierunki działania wraz z zadaniami. Czynności te osiągnięte zostaną w perspektywie długofalowej, wieloletniej, których ostatecznym rezultatem będzie przywrócenie zabytkom miasta właściwych im walorów historycznych i estetycznych.

7.1. Priorytety Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Siemiatycze

W toku analizy, określono trzy priorytety realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Siemiatycze. Są to:

PRIORYTET I

OCHRONA I ZARZĄDZANIE DZIEDZICTWEM KULTUROWYM JAKO CZYNNIK ROZWOJU
SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO MIASTA SIEMIATYCZE

PRIORYTET II

KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO I JEGO OCHRONA

PRIORYTET III

PROMOCJA I POPULARYZACJA WALORÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ
PODEJMOWANIE DZIAŁAŃ EDUKACYJNYCH W TYM OBSZARZE

7.2. Kierunki działań i zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Siemiatycze

Kierunki działań i zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Siemiatycze dla poszczególnych priorytetów przedstawiono w tabelach poniżej:

Tabela nr 4. Kierunki działań i zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Siemiatycze dla priorytetu I

PRIORYTET I OCHRONA I ZARZĄDZANIE DZIEDZICTWEM KULTUROWYM JAKO CZYNNIK ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO MIASTA SIEMIATYCZE	
Kierunki działań	Zadania
Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania obiektów zabytkowych	<p>Współpraca z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.</p> <p>Współpraca z Powiatowym Inspektoratem Nadzoru Budowlanego w Siemiatyczach w celu ustalenia stanu technicznego obiektów zabytkowych.</p> <p>Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność miasta.</p> <p>Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością miasta.</p> <p>Zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych (będących własnością miasta) do nowych funkcji.</p> <p>Wspieranie działań właścicieli zabytków poprzez dofinansowanie prowadzonych przez nich prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością miasta w oparciu o uchwałę dotyczącą dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych.</p> <p>Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych itp.)</p> <p>Zapewnienie właściwego utrzymania grobownictwa wojennego i miejsc pamięci narodowej, w szczególności prowadzenie planowych prac konserwatorskich.</p>
Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	<p>Określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych.</p> <p>Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych cmentarzach.</p> <p>Współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną.</p>

Tabela nr 5. Kierunki działań i zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Siemiatycze dla priorytetu II

PRIORYTET II KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO I JEGO OCHRONA	
Kierunki działań	Zadania
Budowanie zintegrowanego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	<p>Prowadzenie i monitoring gminnej ewidencji zabytków nieruchomości z zastosowaniem komputerowej bazy danych.</p> <p>Zamieszczanie na stronie internetowej miasta aktualnego programu opieki nad zabytkami Miasta Siemiatycze.</p> <p>Opracowywanie sprawozdań z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami zgodnie z przepisami co dwa lata, następnie przedstawianie sprawozdania na sesji Rady Miasta.</p> <p>Opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi (w tym weryfikacja obowiązujących w zakresie aktualizacji zagadnień związanych z ochroną zabytków) oraz obszarów wskazanych do ochrony w studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego miasta.</p> <p>Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji).</p> <p>Walka z samowolami budowlanymi.</p> <p>Ochrona panoram oraz przedpoli widokowych miasta o wartościach kulturowych.</p>
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego miasta	<p>Dążenie do objęcia ochroną prawną wartościowych obiektów zabytkowych stanowiących własność Miasta Siemiatycze poprzez występowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków, cennych obszarów i obiektów zabytkowych.</p>

Tabela nr 6. Kierunki działań i zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Siemiatycze dla priorytetu III

PRIORYTET III PROMOCJA I POPULARYZACJA WALORÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ PODEJMOWANIE DZIAŁAŃ EDUKACYJNYCH W TYM OBSZARZE DZIAŁANIA	
Kierunki działań	Zadania
Edukacja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego regionu	<p>Gromadzenie materiałów archiwalnych (stare zdjęcia, mapy, publikacje itp.) dotyczące miasta.</p> <p>Organizowanie i udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.</p> <p>Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych.</p> <p>Inicjowanie i organizowanie obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa.</p> <p>Wykorzystanie imprez masowych organizowanych w gminie do promocji dziedzictwa kulturowego.</p> <p>Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego miasta.</p> <p>Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo.</p> <p>Ustanowienie i przyznawanie nagrody za osiągnięcia w dziedzinie upowszechniania i ochrony kultury materialnej gminy (w tym prac magisterskich i dyplomowych).</p> <p>Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć.</p>

8. INSTRUMENTY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja programu będzie odbywać się poprzez wykonanie wskazanych zadań Miasta na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Podstawę niniejszego instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawne oraz zawarte w nich regulacje dotyczące instrumentów prawno - ekonomicznych i finansów publicznych.

Zakłada się, że zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- instrumenty prawne – wynikające z przepisów ustawowych, np.:
 - uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
 - budowa parków kulturowych,
 - wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy,
 - wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- instrumenty finansowe, np.:
 - finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy,
 - korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje,
 - subwencje,
 - dofinansowania,
 - nagrody,
 - zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych,
- instrumenty koordynacji, np.:
 - realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp.,
 - współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi,
 - współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami),

- instrumenty społeczne, np.:
 - działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami),
- instrumenty kontrolne, np.:
 - aktualizacja gminnej ewidencji zabytków,
 - monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego¹⁰.

¹⁰ Kurier Konserwatorski Nr 03 2009, M. Gawlicki – Gminny program opieki nad zabytkami poradnik metodyczny, T. Błyskosz, A. Fortuna-Marek i in., 2009

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA SIEMIATYCZE

Adekwatnie do art. 87 ust. 5 ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jak wspomniano we wstępie Programu, Burmistrz zobowiązany jest do sporządzania, co dwa lata, sprawozdań z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawiania go Radzie Miasta. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji programu, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania Gminnego programu opieki nad zabytkami oraz efektywność ich wykonania.

Dla priorytetu I Ochrona i zarządzanie dziedzictwem kulturowym jako czynnik rozwoju społeczno - gospodarczego Miasta Siemiatycze, przyjmuje się następujące wskaźniki oceniające poziom realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami:

- Poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- Wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów,
- Wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych wyżej wymienionym pracom,
- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Dla priorytetu II – Kształtowanie krajobrazu kulturowego i jego ochrona, przyjmuje się następujące wskaźniki oceniające poziom realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami:

- Poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- Liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- Liczba wniosków o uznanie obiektów i obszarów za pomniki historii,
- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi.

Dla priorytetu III – Promocja i popularyzacja walorów dziedzictwa kulturowego oraz podejmowanie działań edukacyjnych w tym obszarze działania, przyjmuje się następujące wskaźniki oceniające poziom realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami:

- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy,
- Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników),
- Liczba osób zwiedzających muzea, skanseny, izby regionalne itp.,
- Liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zasady finansowania opieki nad zabytkami wyznacza Rozdział 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wg którego obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku należy do osoby fizycznej, lub innej jednostki organizacyjnej, w tym także jednostek z sektora finansów publicznych, posiadających tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane m.in. z następujących źródeł:

- z budżetu Miasta Siemiatycze. W przypadku Miasta Siemiatycze finansowanie odbywa się w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r., lub dotyczy stanowisk archeologicznych odkrytych na terenie będącym własnością miasta,
- z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.,
- z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.,
- z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy,
- z dotacji unijnych w ramach nowych programów operacyjnych,
- ze środków prywatnych osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, kościelnych itp.

11. WYDATKI MIASTA SIEMIATYCZE ZWIĄZANE Z OCHRONĄ ZABYTEKÓW

Dofinansowanie zadań z zakresu ochrony zabytków w Mieście Siemiatycze jest i będzie przyznawane w oparciu o Uchwałę Rady Miasta Siemiatycze nr XXXIV/210/06 z dnia 29 marca 2006 r. w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Wysokość dofinansowania będzie indywidualnie dopasowywana do przewidywanego zadania konserwatorskiego, dlatego też w niniejszym programie nie zamieszcza się konkretnych kwot dofinansowania.

12. BIBLIOGRAFIA

- Gilewski I.K. Siemiatycze – Zarys monografii od pradziejów do 1939, SP i LO w Siemiatyczach, 1958
- Kondracki J., Geografia regionalna Polski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2000
- Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
- Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019 - 2022
- Kurier Konserwatorski Nr 03 2009, M. Gawlicki – Gminny program opieki nad zabytkami poradnik metodyczny, T. Błyskosz, A. Fortuna-Marek i in., 2009
- Majecki H. i in., Studia i Materiały do dziejów Siemiatycze, PWN Warszawa, 1989
- Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miasta Siemiatycze
- Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004- 2013 wraz z Uzupelnieniem na lata 2004- 2020
- Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego
- Program ochrony środowiska dla Miasta Siemiatycze na lata 2022 - 2026 z perspektywą do 2030 r.
- Program ochrony środowiska dla powiatu siemiatyckiego na lata 2020 - 2023 z perspektywą na lata 2024 - 2027
- Przedsiębiorcze i przyjazne Siemiatycze. Strategia rozwoju miasta do 2020 roku
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.
- Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Siemiatycze opracowane w 1999 r.
- Uchwała Rady Miasta Siemiatycze nr XXXIV/210/06 z dnia 29 marca 2006 r. w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.
- Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej

- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Strony internetowe:

- Główny Urząd statystyczny: stat.gov.pl
- Oficjalna strona internetowa Miasta Siemiatycze: www.siemiatycze.eu
- Oficjalna strona internetowa Powiatu Siemiatyckiego: www.siemiatycze.pl
- Rejestr pomników przyrody, RDOŚ w Białymstoku: bip.bialystok.rdos.gov.pl
- Rejestry ze strony BIP Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Białymstoku: wosoz.pbip.pl
- Strona internetowa Narodowego Instytutu Dziedzictwa: www.nid.pl
- Internetowa Encyklopedia Wikipedia: www.wikipedia.org

13. SPIS TABEL

- Tabela nr 1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w mieście Siemiatycze
- Tabela nr 2. Obiekty wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków w mieście Siemiatycze
- Tabela nr 3. Zabytki archeologiczne wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków w mieście Siemiatycze
- Tabela nr 4. Kierunki działań i zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Siemiatycze dla priorytetu I
- Tabela nr 5. Kierunki działań i zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Siemiatycze dla priorytetu II
- Tabela nr 6. Kierunki działań i zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Siemiatycze dla priorytetu III

14. SPIS RYSUNKÓW

- Zdjęcie nr 1. Dawna oranżeria w Siemiatyczach
- Zdjęcie nr 2. Kaplica cmentarna pw. św. Anny w Siemiatyczach
- Zdjęcie nr 3. Kaplica cmentarna ewangelicka w Siemiatyczach
- Zdjęcie nr 4. Dawny zespół klasztorny misjonarzy w Siemiatyczach
- Zdjęcie nr 5. Kościół p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Siemiatyczach
- Zdjęcie nr 6. Cerkiew p.w. św. Apostołów Piotra i Pawła w Siemiatyczach
- Zdjęcie nr 7. Dawna synagoga w Siemiatyczach
- Zdjęcie nr 8. Dawny dom talmudyczny w Siemiatyczach